

บทที่ 4

ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงและอัตลักษณ์ของชุมชนหัวฝาย

การศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนและอัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนหัวฝาย ได้ถูกนิยามขึ้นตามผลกระทบของการเมืองการปกครอง ซึ่งในแต่ละยุคจะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนหัวฝายแตกต่างกันไป ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ยุคด้วยกัน กล่าวคือ 1) ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนในสมัยรัฐจารีต 2) ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนในสมัยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจช่วงหลังรัชกาลที่ 5 ถึงพ.ศ.2500 3) ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนในสมัยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจช่วงหลัง พ.ศ. 2500 ถึงพ.ศ. 2530 และ 4) อัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนในสมัยช่วงหลัง พ.ศ.2530 ถึงปัจจุบัน

การวิเคราะห์จะทำให้ทราบถึงแนวคิด ทักษะที่มีต่อโลกในแต่ละสมัย เพื่อจะได้เข้าใจในเงื่อนไขของชาวบ้านในชุมชนหัวฝาย และรวมถึงระบบความสัมพันธ์ที่มีต่อสังคมทั้งภายในชุมชนเอง และภายนอกชุมชน ซึ่งขอกล่าวอธิบายได้ดังต่อไปนี้

4.1 ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนหัวฝายในสมัยรัฐจารีต

ชุมชนหัวฝายถูกปรากฏขึ้นในสมัยรัฐจารีตล้านนา โดยแรกเริ่มปรากฏเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ดำรงอยู่ก่อนการสถาปนาเมืองเชียงใหม่ จวบจนถึงการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 5

สมัยนี้พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ ถูกทำให้มีบทบาทสำคัญต่อความเป็นพลเมืองที่มีสิทธิและหน้าที่ในการทำงานรับใช้บ้านเมือง โดยต้องทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาบ้านเมืองด้วยการเข้าทำงานเป็นหน่วยทหารของเมือง มีหน้าที่บำรุงรักษาบ้านเมืองด้วยการดูแลซ่อมแซมบ้านเมือง เช่น สร้างหรือซ่อมแซมกำแพง ถนน คู่มุ้ เรือนต่างๆ มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองผู้คนที่อาศัยอยู่ในเชียงใหม่ด้วยการจัดระบบคุ้มกันภายในครอบครัว ชุมชน อาทิ การจัดเวรยามของหมู่บ้านหรือชุมชน และเมื่อนอกเหนือไปจากนี้แล้วยังต้องมีหน้าที่ในการดูแลความอุดมสมบูรณ์ความมั่งคั่งของเมือง เช่น การจัดการด้านเกษตรกรรม และการจัดระบบการค้าขาย รวมถึงการรักษาวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสามารถดำรงอยู่ของระบบความเชื่อชาตินิยมเฉพาะด้าน ซึ่งพบว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญมากที่สุดของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละชาติพันธุ์

อัตลักษณ์ทางสังคมที่ปรากฏความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เช่นนี้ มีบทบาทที่สามารถนำไปสู่เงื่อนไขทางการเมืองในการจัดระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเมือง เช่น ชาติพันธุ์ชาวข่า ที่ทำเกษตรกรรมตลอดริมคลองแม่ข่า และกลุ่มสังคมชาวฉะว๊ะที่กระจุกกระจายอยู่ทั่วบริเวณลุ่มน้ำแม่ปิง ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้เป็นกลุ่มใต้การปกครองเดิมของเมืองศรีบุญไชย ในยุคแรกยังไม่ปรากฏชุมชนวัดในบริเวณแห่งนี้ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะดำรงอยู่ด้วยหลักความเชื่อในชาติพันธุ์ของตนเอง เช่น ความเชื่อเรื่องเคารพบูชาเสื้อเมือง เคารพบูชาผีปู่ย่า ฯลฯ เป็นการจัดระบบความสัมพันธ์ทางสังคมโดยร้อยรัดระบบความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ เป็นจุดศูนย์รวมของการปลูกฝังความเชื่อด้านจริยธรรมและขนบธรรมเนียมต่างๆของครอบครัวและเครือญาติ นำไปสู่ความปรองดองกันภายในชุมชนซึ่งมักเป็นกลุ่มเครือญาติ ซึ่งเป็นระบบที่ง่ายต่อการปกครองของรัฐสมัยระบบศักดินาหรือรัฐจารีตล้านนานั้นเอง สิ่งที่น่าสนใจของอัตลักษณ์ทางสังคมของชาวข่า หรือชาวฉะว๊ะที่ได้รับอิทธิพลจากเมืองศรีบุญไชยก็คือ การนับถือเสื้อเมืองและเคารพผีปู่ย่านี้สืบทอดแต่ฝ่ายหญิงเท่านั้น เป็นวัฒนธรรมที่สำคัญที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะของสังคมอีกประการหนึ่งที่ปรากฏในพื้นที่นี้ก็คือ บริเวณพื้นที่ทางกายภาพที่เรียกว่า ทุ่งช้างคลาน จะเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเหมาะสมกับชุมชนเกษตรกรรม เช่น กลุ่มชาวฉะว๊ะ ชาวข่า และมีชาวมอญที่มีการอพยพมาอีกภายหลัง พบว่า บริเวณเหล่านี้เป็นแหล่งค้าขายและแหล่งเลี้ยงสัตว์ของเมือง โดยเฉพาะแหล่งเลี้ยงสัตว์ของเมืองเชียงใหม่ เช่น ช้าง ม้า วัว คลาย ฯลฯ โดยมีคลองแม่ข่าเป็นสายน้ำที่หล่อเลี้ยงทั้งพืชและสัตว์อันเป็นสิ่งสำคัญต่อเมืองยิ่ง

สำหรับอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนวัดของชุมชนแห่งนี้ เกิดขึ้นเมื่อมีการสร้างวัดศรีสร้อยทรายมูล ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่มีหลักฐานปรากฏว่าชุมชนแห่งนี้ศรัทธาวัดใด ต่อมาเมื่ออยู่ภายใต้การปกครองของพม่า ชุมชนศรีสร้อยทรายมูลแห่งนี้ได้กลายเป็นกลุ่มชุมชนม่าน อันเนื่องมาจากมีพ่อค้าแขกปาเกีสถานและอินเดียได้อพยพเพิ่มเข้ามาค้าขายและทำมาหากินในบริเวณทุ่งช้างคลาน และรวมถึงมีกลุ่มชาวพม่าส่วนหนึ่งอพยพเข้ามาด้วยโดยมีชุมชนเป็นของตนเอง แต่เดิมอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในชุมชนแห่งนี้ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดังที่กล่าวไปแล้วเช่น กลุ่มชาวฉะว๊ะ ชาวมอญ ชาวเงินยาง หรือยวน ชาวข่า ฯลฯ ซึ่งจัดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกตามฐานกำเนิดของกลุ่มเครือญาติ และอาจมีบางส่วนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกตามชื่อเรียกจากฐานถิ่นที่อยู่อาศัยก่อนหน้านั้น เช่น ชาวเงินยาง (ยวน)ซึ่งอยู่ที่เมืองหิรัญเงินยางเมืองกำเนิดของพญามังราย อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่ในยุคต้นนี้จะเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ตามฐานกำเนิดของระบบเครือญาติเป็นหลัก กลุ่มชาติพันธุ์หรือความเป็นชุมชนในเชียงใหม่ ในสมัยนี้จะให้ความสำคัญต่อความเป็นเมืองและระบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชุมชนอื่นๆ บนความสัมพันธ์ตามกลุ่มชาติพันธุ์ จึงพบว่า ระบบการปกครองแต่เดิมจึงให้ความสำคัญในอัตลักษณ์ของกลุ่มชุมชนต่างๆด้วยระบบชาติพันธุ์ เช่น ชาวยวนจะมีอิทธิพลมากกว่ากลุ่ม

อื่นๆในฐานะผู้นำการปกครองเมืองเชียงใหม่ ในขณะที่ชาวลัวะ ชาวมอญ ชาวข่า ข่างแดง(กะเหรี่ยง) ขมุ ฯลฯ อาจมีบทบาทในด้านการสร้างความอุดมสมบูรณ์ของเมืองและเป็นกำลังของเมือง ระบบการเมืองปกครองเช่นนี้มีส่วนที่ทำให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ของสังคมหรือกลุ่มสังคมขึ้นมาใหม่ๆได้ จึงพบว่า อัตลักษณ์ที่พบนับแต่เริ่มต้นสมัยรัฐจาริตในราชวงศ์มังรายนี้ มีอยู่ 3 ประเภทด้วยกันก็คือ

1. อัตลักษณ์ทางสังคมที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตามฐานเชื้อชาติกำเนิดจากระบบเครือญาติ
2. อัตลักษณ์ทางสังคมที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตามฐานที่อยู่อาศัยเดิมก่อนมาอพยพเข้ามา

ตั้งถิ่นฐานใหม่

3. อัตลักษณ์ทางสังคมที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตามฐานอำนาจทางการเมืองการปกครอง การอธิบายอัตลักษณ์ตามกลุ่มชาติพันธุ์ใน 2 ประเภทแรกได้อธิบายไปเบื้องต้นแล้ว

สำหรับอัตลักษณ์ทางสังคมที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตามฐานอำนาจทางการเมืองการปกครองของเมืองเชียงใหม่ได้ถูกอธิบายในสมัยนี้เป็น 2 ประเภทหลักคือ 1) เป็นอัตลักษณ์ทางสังคมตามกลุ่มชาติพันธุ์ฐานอำนาจทางการเมืองการปกครองที่ได้จากการรวมเครือข่ายของระบบความสัมพันธ์ระหว่างเมืองต่อเมืองจากแคว้นสิบสองปันนา เงินยาง พะเยา เชียงแสน เชียงดู่ เชียงรุ่ง ตลอดถึงเวียงจันทน์ ในนามของ “ลานนา” ดังนั้น อัตลักษณ์ทางสังคมที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตามฐานอำนาจทางการเมืองการปกครองของแคว้นลานนาจึงเกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างกันและกัน และ 2) อัตลักษณ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งระหว่างเมืองต่อเมืองหรือระหว่างรัฐต่อรัฐ ได้ปรากฏขึ้นเมื่อเมืองเชียงใหม่ถูกปกครองโดยรัฐพม่า ทำให้การควบคุมชุมชนต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่ได้เปลี่ยนแปลงไปการอธิบายความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองตามผลประโยชน์ที่เอื้อและการสูญเสียผลประโยชน์ของชาติพันธุ์ของตน รวมถึงกลุ่มอำนาจการเมืองที่เผชิญการช่วงชิงเหนือการควบคุมผู้คนของเมืองเชียงใหม่ระหว่างกลุ่มผู้นำปกครองของพม่าและกลุ่มผู้นำการปกครองของกษัตริย์หรือขุนนางเชียงใหม่ ลักษณะเช่นนี้ทำให้อัตลักษณ์ของผู้คนที่อาศัยในเมืองเชียงใหม่ถูกแบ่งแยกเป็น 2 กลุ่มอำนาจ ยกตัวอย่างเช่น ผู้นำของพม่าไม่สนใจความเป็นชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เชียงใหม่ในแง่กลุ่มชาติพันธุ์ย่อยๆที่กระจายอยู่ทั่วเมือง แต่สนใจถึงวิธีการควบคุมอำนาจต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยในเมืองเชียงใหม่ นั้น จึงเกิดความแตกต่างทางระบบเชื้อชาติเกิดขึ้นระหว่างความเป็นคนเมืองพม่าและความเป็นคนเมืองเชียงใหม่ ดังนั้นจึงแบ่งอัตลักษณ์ทางสังคมเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มชุมชนพื้นเมืองและกลุ่มชุมชนม่าน ในแง่ของการตีความหมายตามอำนาจ ความหมายของ พื้น หรือภาษาถิ่นเรียก ปั้น ซึ่ง ปั้น หมายถึงสิ่งที่อยู่ต่ำกว่า หรือเบื้องล่าง เช่น ปั้นลุ่ม ปั้นเฮือน อันหมายถึง ข้างล่าง ใต้ถุนบ้าน เป็นต้น เมื่อเรียกว่า ปั้นเมือง ซึ่งหมายถึง ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองมีความต่ำต้อยกว่า หรือมีสถานะภาพที่ต่ำกว่า ลำดับชนชั้นที่ต่ำกว่า

ส่วนผู้คนเมืองใดต่ำต่อยกนับชื่อเมืองเข้าไปด้วย เช่น คนป็นเมืองเชียงใหม่ คนป็นเมืองเชียงราย คนป็นเมืองลำพูน คนป็นเมืองลำปาง ฯลฯ คนป็นในสมัยต่อมา ได้พยายามที่จะให้ความหมายว่า คนธรรมดาสามัญ ซึ่งในที่นี้จะหมายถึง กลุ่มชาวไพร่พลสามัญของเมือง เช่น ชุมชนเกษตรกรรมทั้งหลาย เป็นต้น การอธิบายเช่นนี้เป็นการพยายามที่จะทำให้คนที่อยู่อาศัยเดิมในเชียงใหม่เป็นกลุ่มที่ค้อยทางอำนาจหรือกลุ่มลำดับชั้นที่ต่ำกว่า คนธรรมดาสามัญที่อยู่ใต้อำนาจการควบคุมของกษัตริย์และขุนนางพม่า ดังนั้นในนิยามของ ชุมชนม่าน หรือคนม่าน จึงหมายถึงกลุ่มคนอื่นๆ ที่มีใช้คนป็นเมือง ไม่ใช่คนที่อาศัยอยู่เมืองเชียงใหม่แต่ดั้งเดิม และเป็นกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่า ไม่ใช่คนอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์มังรายนั่นเอง การสร้างนิยามความหมายกลุ่มชาติพันธุ์ทางสังคมเช่นนี้ นับเป็นการสร้างเพื่อระบบการเมืองการปกครองที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างเมืองและรัฐนั่นเอง การเรียกกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาในสมัยพม่าปกครองว่า ชุมชนม่าน ซึ่งภาษาถิ่นภาคเหนือมีคำเรียกว่า มาน หรือ ม่าน อยู่ และต่อมาคำว่า มาน หรือ ม่าน ได้กลายเป็นคำว่า มูล ดังนั้น มูล จึงหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ ม่าน หรือ มาน คนที่อพยพเข้ามาในสมัยพม่าปกครอง และปรากฏชื่อวัดที่ถูกสร้างขึ้นมาในสมัยพม่าปกครอง มีคำห้อยท้ายว่า มูล

ในสมัยพม่าปกครองนี้ อัตลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ใหญ่ๆภายในเมืองเชียงใหม่จึงมี 3 ลักษณะ คือ อัตลักษณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจากชุมชนวัด ซึ่งยังคงเน้นหลักถึงความเป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิม ชุมชนวัดชาวเงิน ชาวกรง ชาวไทใหญ่ ชาวลื้อ เป็นต้น อัตลักษณ์ทางสังคมที่เกิดจากกลุ่มประกอบอาชีพ ซึ่งชุมชนแห่งนี้เป็นอัตลักษณ์ทางสังคมชุมชนเกษตรกรรม และอัตลักษณ์ทางสังคมที่เกิดจากอำนาจทางการเมืองซึ่งปรากฏเป็น ชุมชนม่าน และชุมชนป็นเมือง

ลักษณะทางสังคมของระบบการเมืองที่มีอยู่ในเชียงใหม่สมัยนี้ทำให้เกิดการสร้างกลุ่มอำนาจขึ้นของกลุ่มคนพื้นเมืองเชียงใหม่ กับฐานอำนาจกลุ่มปกครองเชียงใหม่จนเกิดเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่คือ ความเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มตนบุญ ที่เกิดขึ้นกระจายทั่วเมืองเชียงใหม่ ในสมัยนี้ ความขัดแย้งเรื่องฐานอำนาจการเมืองมีความสำคัญยิ่งที่ถึงขนาดทำให้เกิดความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์กันรุนแรงบ่อยครั้งผ่านอำนาจการเมืองที่เข้ามาระทบ และผลต่อการขัดแย้ง ต่อต้านเรื่องการเมืองนี้เอง เป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงชุมชนเชียงใหม่กันอีกครั้งหนึ่งในสมัยที่เรียกว่า ต้องเก็บผักใส่ซ้า เก็บผ้าใส่เมือง ที่มีการสร้างชุมชนขึ้นมาในชุมชนบริเวณรอบทุ่งช้างคลานแห่งนี้กันใหม่ ก่อนอื่น ต้องมีความเข้าใจว่า การจัดลำดับชั้นของกลุ่มคนของสมัยจารีตได้ยึดในเรื่องการจัดลำดับความสูงต่ำจากพื้นที่ทางกายภาพหรือผังเมืองเป็นหลัก และได้จัดลำดับความสูงต่ำของกลุ่มชาติพันธุ์ไปวางไว้ตามพื้นที่ทางกายภาพหรือผังเมืองเหล่านั้น จุดกลางเวียงเชียงใหม่เป็นที่ที่สูงสุด และสร้างความหมายถึงกลุ่มผู้มีอำนาจในการปกครองเมืองในการอยู่อาศัย ดังนั้นจึงพบว่า บริเวณชุมชนริมคลองแม่ข่า ถูกสร้างขึ้นให้อยู่ระหว่างกำแพงเมืองชั้นใน และ

กำแพงเมืองชั้นนอก ซึ่งบริเวณนี้เดิมอยู่เป็นกำแพงเมืองชั้นนอก แต่พึ่งจะสร้างกำแพงเมืองขึ้นมาใหม่เพื่อมีวัตถุประสงค์ในการให้กลุ่มเฉลยเจ้านายจากเมืองต่างๆที่เทครัวมาได้นับแต่ราชวงศ์มังรายถึงเจ้ากาวิละอยู่อาศัย การเปลี่ยนแปลงบริเวณชุมชนศรีสร้อยทรายมูล น่าจะเริ่มเปลี่ยนในช่วงสมัยเจ้ากาวิละปกครองจากวัดศรีสร้อยทรายมูล เป็นวัดหัวฝายตามคำเรียกของคนชุมชนเดิมที่ต้องเฝ้าอยู่รักษาวัด และมีการจัดระบบเหมืองฝายเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้ง โดยให้เป็นชุมชนหัวฝาย และเหมืองฝายได้รับการดูแลจากชุมชนวัดหัวฝายแห่งนี้ กลุ่มชุมชนของชุมชนหัวฝายนอกเหนือจาก กลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาใหม่ เช่น ชาวจีน ชาวกอง ชาวไทใหญ่ ชาวตะเลง ชาวมอญ ชาวขวน ชาวขิง กลุ่มชาวลัวะและกลุ่มพ่อค้าทางบกจำนวนมากที่อพยพเข้ามาภายหลัง รวมถึงคืนสภาพเป็นแหล่งทำเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ของเมืองเชียงใหม่เช่นเดิม การปรากฏของลักษณะทางเกษตรกรรมในบริเวณแห่งนี้นับเป็นการยืนยันถึงความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งรอบคลองแม่ป่าแห่งนี้ในอดีตอย่างดี

กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบวัดหัวฝายเช่นนี้ได้มีบทบาทต่อเมืองมากยิ่งขึ้นเมื่อสัมพันธ์กับระบบคุณค่าต่อเมืองด้วยกลุ่มช่างฝีมือ ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณของเจ้านายสายเชียงตุงที่ถูกอันเชิญเข้ามาตั้งพำนักอาศัย ดังนั้นกลุ่มบริวารทั้งหลายจึงกระจายอยู่ตามชุมชนวัดต่างๆในบริเวณใกล้เคียง ดังนั้นจึงพบว่า ชุมชนรอบวัดหัวฝายจึงเป็นชุมชนช่างฝีมือต่างๆ การเป็นกลุ่มคนช่างฝีมือนับเป็นสิ่งมีค่าของเมืองรัฐจารีตเป็นอย่างดีอันหมายถึงความสมบูรณ์ความมั่งคั่งร่ำรวยของเมือง ยิ่งเมืองใดมีกลุ่มช่างฝีมือมากก็จะยิ่งเพิ่มพูนบารมีความมั่งคั่งของเมือง ดังนั้นเมืองรัฐจารีตทุกเมืองจะให้ความสำคัญกลุ่มช่างฝีมือเป็นอย่างมาก โดยถือเป็นหลักของการแข่งขันกันอย่างจริงจังเสมอ ในขณะที่กำลังพลเป็นส่วนสำคัญของความแข็งแกร่งของความเป็นเมือง ยิ่งกำลังพลเมืองมากเท่าไร เมืองจะยิ่งแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ดังจะสังเกตว่าพลเมืองที่ประกอบอาชีพเป็นกลุ่มเกษตรกรรมจะมีปริมาณมากกว่าหลายเท่า เพื่อสามารถนำไปใช้ในการสงครามและสร้างบ้านเมืองต่างๆ ให้แข็งแกร่ง ในขณะที่กลุ่มช่างฝีมือจะเป็นสิ่งที่ยกย่องหน้าตาของเมือง จึงพบว่า การสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนหัวฝายในสมัยนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ ไปสู่ชุมชนช่างฝีมือเช่นกัน เมื่อบริวารหรือข้าราชการบริวารของเจ้านายเชียงตุงได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานมากยิ่งขึ้น คุณค่าของพื้นที่แห่งนี้ก็จะเพิ่มพูนยิ่งขึ้นไปด้วย จึงพบว่าบริเวณชุมชนทุกชุมชนที่ตั้งระหว่างกำแพงชั้นในและกำแพงชั้นนอกเหล่านี้ กลายเป็นแหล่งที่สำคัญหลายประการของเชียงใหม่ นับแต่เป็นสัญลักษณ์ของเจ้านาย แม้จะเป็นเจ้านายที่เป็นเฉลยมาก็ตาม ก็มีอำนาจทางการเมืองเหนือจากชุมชนนอกเมืองที่เป็นกลุ่มข้าราชการบริวารและไพร่พลธรรมดาสามัญ ที่มีฐานอำนาจทางการเมืองคือยกว่า กลุ่มชุมชนที่อาศัยระหว่างกำแพงชั้นใน และกำแพงชั้นนอก และการตั้งถิ่นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นในยุคนี้จะมีความสำคัญของเมืองยิ่งขึ้นก็

ต่อเมื่อสามารถสร้างขึ้นบนฐานของเครือข่ายทางเครือข่าย ซึ่งฐานเครือข่ายระดับเครือข่ายเป็นอำนาจในลำดับเดียวกันหรืออำนาจระดับแนวราบ ความสำคัญของเครือข่ายทางเครือข่ายเป็นการสร้างฐานของความเข้มแข็งของหมู่บ้าน (ป๊อ) หรือชุมชนซึ่งมีกลุ่มคนภายในชุมชนที่สามารถดูแลกันเองได้ในระดับหนึ่ง การสร้างเครือข่ายหรือการผูกมิตรทางเครือข่ายทั้งที่เป็นกลุ่มเครือข่ายเครือข่ายที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันหรือเครือข่ายเครือข่ายแตกกลุ่มชาติพันธุ์ จะเป็นแนวทางสร้างฐานอำนาจของกลุ่มชาติพันธุ์ลำดับเดียวกันหรือลำดับพื้นที่ของเมืองให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งจัดเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนที่อาศัยอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนบริเวณนี้ในสมัยนี้ และถ้าหากชุมชนใดตั้งถิ่นฐานใกล้สถานที่อันหมายถึงที่มีอำนาจอยู่เช่นกลุ่มเจ้านาย กลุ่มขุนนาง ชุมชนเหล่านั้นก็ยิ่งจะเพิ่มพูนอำนาจมากยิ่งขึ้นตามลำดับ และรวมถึงความสามารถที่จะสร้างสิทธิและอำนาจทางการเมืองเข้ามาสู่ชุมชนมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ชุมชนที่ตั้งห่างออกไป เช่น กลุ่มชุมชนที่ตั้งฐานอยู่นอกเวียงเชียงใหม่จะมีลำดับความสำคัญทางการเมืองน้อยลงไป แต่จะปรากฏรูปของฐานอำนาจของระบบเครือข่ายเครือข่ายแข็งแรงยิ่งขึ้น เพราะต้องสร้างระบบการรักษาดูแลชุมชนและหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น โดยการควบคุมและดูแลของวัดของชุมชน สิ่งต่างๆเหล่านี้พบได้จากการจัดลำดับทางพื้นที่ทางกายภาพของผังเมือง

ผลของการสร้างระบบความสัมพันธ์ในแต่ละลำดับชั้นตามผังเมืองเช่นนี้ จะแสดงให้เห็นผลทางการเมืองของความสำคัญทางการเมือง เช่นชุมชนที่อยู่บริเวณกำแพงชั้นนอกกำแพงชั้นใน ระหว่างชุมชนหัวฝายกับชุมชนนันทารามซึ่งเป็นที่พำนักของเจ้าเมืองเชียงตุงแล้ว จะสามารถอธิบายได้ว่า ชุมชนนันทารามมีอำนาจทางการเมืองสูงกว่า หรือเป็นชุมชนที่เป็นที่เกรงกลัวแก่ชุมชนอื่นๆที่อยู่ในบริเวณฐานเจ้านายเชียงตุงด้วยกัน รวมถึงเป็นที่เกรงกลัวของชุมชนหัวฝายด้วย เพราะอยู่ใกล้ฐานอำนาจเจ้านาย แต่ในขณะที่ชุมชนหัวฝายจะเป็นชุมชนที่เป็นที่เกรงกลัวของชุมชนรอบนอกกำแพงเมืองเชียงใหม่

การตั้งชุมชนตามลำดับชั้นผังเมือง จะบ่งถึงความสำคัญของคนในแต่ละชั้นด้วย ดังนั้นพบว่า การกลายเป็นชุมชนช่างฝีมือของชุมชนหัวฝายจึงเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญมากขึ้น นอกจากนี้ ยังปรากฏกลุ่มช่างฝีมือที่สำคัญเช่นกัน เช่น กลุ่มชุมชนช่างเงินของชาวคงววลายที่ตั้งถิ่นฐานในชุมชนแห่งนี้ สำคัญของกลุ่มชุมชนชาวคง ในกรณีชาวคงที่มาจากหมู่บ้านววลายที่ตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำคงฝั่งตะวันตกในขณะนั้น ชาวคงมีความสามารถหลายอย่าง แต่ชาวคงที่มีฝีมือทำเครื่องเงินนั้น เป็นชาวคงที่ต้องมาจากหมู่บ้านววลายนี้เอง ดังนั้น การสร้างนิยามความหมายใหม่ทางการเมืองให้แก่ชาวววลายที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะมากกว่าชาวคงจากหมู่บ้านอื่นๆ ที่มีหมู่บ้านววลายด้านเครื่องเงิน จึงเป็นตัวกำหนดและสร้างอัตลักษณ์ไปสู่กลุ่มทางสังคมได้ กล่าวคือเป็นชุมชนชาวววลายที่มีความพิเศษ โดยนำเอาชื่อหมู่บ้านดั้งเดิมของตนมาเป็นกลุ่มอัตลักษณ์ทาง

สังคมของชุมชนแห่งใหม่ ในขณะที่กลุ่มชาวคองหมู่บ้านอื่นๆที่มีได้มีความสามารถเฉพาะด้านหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเช่นชาววัลลาช ถูกนิยามความหมายว่า ชาวคอง อย่างไรก็ตามเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่า กลุ่มชุมชนที่อพยพมาจากลุ่มน้ำคองที่เรียกตนเองว่าชาวคองนี้ เดิมมีเชื้อสายชาติพันธุ์ตามฐานเชื้อชาติกำเนิดใดบ้างยังไม่ปรากฏหรือมีหลักฐานยืนยันได้ ซึ่งอธิบายถึงการไม่ปรากฏความเป็นชาติพันธุ์สมัยนี้ว่า น่าจะเป็นกลุ่มชุมชนขนาดเล็กซึ่งไม่ได้ตั้งเป็นเมืองหรือรัฐ จึงทำให้การเทครัวและกวาดต้อนเป็นไปได้ง่ายกว่าการเทครัวจากเมืองรัฐขนาดใหญ่ที่มีการปกครองอย่างมีระบบเช่นเมืองเชียงตุง เมืองเชียงรุ่ง ฯลฯ การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ดังกล่าวจึงไม่สามารถกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ตามฐานเชื้อชาติกำเนิดเดิมของตนได้ แต่อธิบายถึงแหล่งที่มาที่พำนักเดิม ดังนั้น อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยเก็บผักใส่ซ้า เก็บผ้าใส่เมืองของกลุ่มชาวพันธุ์ชาววัลลาชเช่นนี้ จึงเรียกว่าอัตลักษณ์ทางสังคมตามระดับความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ทางสังคมด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของเมือง และส่งผลกระทบต่อระบบการเมืองของกลุ่มชุมชนด้วย

สิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งในสมัยรัฐจารีตก็คือ การตั้งกลุ่มชุมชน แต่ละชุมชนจะมีอิสระในการจัดการและเลี้ยงดูตนเอง เช่น อิสระในการประกอบอาชีพ อิสระในการค้าขาย และประเด็นการค้าขายเช่นนี้ถูกกำหนดขึ้นตามลำดับขั้นปกครองด้วย พบว่า ตลาดในยุคจารีตมีหลายประเภทและหลากหลายยิ่ง นับแต่ ตลาดระดับชุมชน ไปจนถึงตลาดของหลวง ซึ่งจะมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้สร้าง เช่น ตลาดหรือภาคหน้าวัดสี่เชิงพระ(วัดพระสิงห์) ซึ่งถือเป็นตลาดหลวงหรือตลาดของเจ้านาย จะเป็นตลาดใหญ่ และเป็นที่แลกเปลี่ยนสินค้าทางการเมือง เป็นแหล่งรวมสินค้าขนาดใหญ่ทั่วแคว้น และผู้เข้ามาค้าขายส่วนใหญ่มักเป็นกลุ่มไพร่ชั้นดี กลุ่มขุนนาง กลุ่มเจ้านาย ฯลฯ ซึ่งมักไม่มีกลุ่มชาวบ้านเข้าไปร่วมการค้าขายมากนัก หรือแทบไม่มีเลย การสร้างตลาดเป็นสิ่งที่สำคัญ เป็นทั้งการแสดงถึงอำนาจบารมี ความมั่งคั่งของเมือง ความเจริญทางวัฒนธรรม รวมถึงเป็นการโฆษณาประชาสัมพันธ์เรื่องราวต่างๆทั้งภายในเมืองและรัฐภายนอก ยิ่งพ่อค้าทางบกที่อยู่ห่างไกลมากเท่าไร ข้อมูลข่าวสารต่างๆก็จะได้รับรู้เรื่องราวทั้งด้านการค้า การเมือง และผู้คน จึงนับว่าเป็นตลาดที่สำคัญยิ่งของเชียงใหม่ และกษัตริย์หรือขุนนางผู้ใหญ่ มักสนับสนุนให้เกิดตลาดให้มากที่สุดอีกด้วยเหตุดังนี้ ในขณะที่ตลาดล่าง หรือตลาดของกลุ่มชุมชนชาวบ้าน เป็นตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าในระบบการเป็นอยู่วิถีชีวิต บทบาทสำคัญของตลาดระดับชุมชนก็คือ การสร้างเครือข่ายและสายใยของความเป็นครอบครัว ดังนั้นจึงพบว่าผู้ที่ค้าขายก็คือกลุ่มผู้ชายที่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ ซึ่งจะเดินทางนำข้าวสาร และผลิตผลหัตถกรรม รวมถึงพืชผลด้านเกษตร ไปแลกเปลี่ยนค้าขาย ทั้งแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราและไม่ใช้เงินตรา และโดยส่วนใหญ่ การค้าขายพ่อค้าวัวต่างหรือพ่อค้าชาวภาคนี้จะไม่สามารถเดินทางไปยังชุมชนนอกเมือง หรือไม่สามารถเดินทางไปยังเมืองรัฐอื่นๆ เพราะขีดจำกัดเรื่องการอพยพหรือการหลีกเลี่ยงการสูญเสียกำลังไพร่พล ดังนั้น

จึงมีกฎไม่สามารถเดินทางไปได้ไกลชุมชนนัก และเงื่อนไขของฤดูกาลต่างๆที่ต้องประกอบการเกษตร โดยเฉพาะหน้าทำนาต้องกลับไปทำนาในชุมชน เป็นต้น ในขณะที่ภายในชุมชนเอง บทบาทของกลุ่มที่ค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าก็คือ กลุ่มสตรีที่อยู่บ้านภายในชุมชน และมักเตรียมสินค้าเมื่อมีการเวียนมาบรรจบของภาคมั่วหรือตลาดชุมชน มักจะเวียนไปตามหมู่บ้านต่างๆภายในเมืองเชียงใหม่ นับว่าเป็นลักษณะทางสังคมในด้านการค้าขายที่สำคัญ สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ การสนับสนุนของเจ้าหลวงให้ชุมชนทุกชุมชนมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการสร้างฝีมือในการค้าขาย เช่น สนับสนุนให้ชุมชนมีความสามารถในการพัฒนากลุ่มช่างฝีมือต่างๆ แล้วแลกเปลี่ยนระหว่างกันและกันของแต่ละชุมชน กลุ่มช่างฝีมือ นับเป็นปรากฏการณ์ของการอธิบายถึงอัตลักษณ์สำคัญของชุมชน พบว่า ทุกชุมชนจะมีความสามารถ ความชำนาญเชี่ยวชาญเฉพาะด้านอย่างน้อย 2 ประเภทขึ้นไป และสนับสนุนให้สืบทอดงานฝีมือเหล่านี้ภายในครอบครัวและภายในชุมชน รวมถึงสืบทอดกันเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น ด้วยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านทางงานฝีมือเป็นระบบการเมืองที่สำคัญของชุมชนในการยกระดับของชุมชนในความเป็นเมืองเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า ตลาดหลวงหรือตลาดทุกเมืองที่ถูกสร้างด้วยเจ้าหลวง จะกลายเป็นตลาดที่แข่งขันคุณสมบัติของงานช่างฝีมือระหว่างเมืองต่อเมือง ซึ่งนั่นหมายถึงการแสดงอำนาจของเมืองการค้าต่างๆ ด้วย งานช่างฝีมือที่สำคัญๆ และมักถูกหยิบให้กลายเป็นประเด็นทางการเมืองได้บ่อยครั้ง เช่น งานฝีมือทางศาสนาหรือช่างหลวง ที่แสดงออกด้วยพระพุทธรูปต่างๆเป็นหลัก กลุ่มชุมชนช่างฝีมือหรือชุมชนช่างหล่อ นับเป็นการเมืองที่สำคัญของเจ้าหลวง และอันหมายถึงอำนาจและบารมีของเจ้าหลวง โดยเฉพาะการหล่อพระพุทธรูปเป็นทองสำริด เงินสำริด ที่ติดตามกับตัวพ่อค้าทางบกในการเดินทางระยะไกลทั้งหลาย และกลายเป็นที่ต้องการของกลุ่มพ่อค้าทางบกและพ่อค้าวัวต่าง รวมไปถึงกลุ่มขุนนางไพร่ชั้นดี และเจ้าเมืองแต่ละเมือง จึงพบว่า งานช่างของหลวงจึงหมายถึงช่างที่เกี่ยวข้องกับศาสนาทั้งสิ้น ในขณะที่กลุ่มช่างถัดมาก็คือ ช่างประจำเมืองหรือช่างทางการค้าขาย มักปรากฏเป็นหัตถกรรมฝีมือต่างๆ เช่น ช่างคำหรือช่างหล่อทองคำมักนิยมเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค และเครื่องประดับต่างๆ อาทิเช่น ช่างเงิน เป็นเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ อันรวมถึงช่างเงินที่เป็นทั้งเครื่องประดับและเครื่องอุปโภคบริโภค ซึ่งนับว่ามีความสำคัญต่ออำนาจทางการเมืองเป็นอย่างยิ่ง นอกเหนือไปจากนี้แล้ว พบว่า เงินตรา เป็นอำนาจการเมืองของเจ้าหลวงที่สำคัญที่สุด ตราประจำรัชสมัยและตราประจำเมืองที่ถูกผลิตขึ้นมาจากทองคำหรือเงิน เป็นที่มาของความมั่งคั่งของเมืองและบารมีเมืองแต่ละเมืองจะพบว่า มีตราที่ปรากฏอยู่บนเงินหรือทองคำ การค้าขายเช่นนี้ได้รับอิทธิพลการค้าขายมาจากจีน เช่น การค้าบนเส้นทางสายไหม

ชุมชนหัวฝายในสมัยนี้จึงเน้นถึงความเป็นอิสระของชุมชน แต่ละชุมชนสามารถจัดการกับตนเองได้อย่างเสรี ไม่มีการควบคุมอย่างเข้มข้น สามารถดำเนินชีวิตตามที่แต่ละครัวเรือน

แต่ละชุมชนได้อย่างเสรี จึงพบวิถีชีวิตของคนในชุมชนจะผูกพันกับวัดเป็นอย่างยิ่ง เพราะวัดเป็นแหล่งที่สร้างกิจกรรมของชุมชนและเป็นการนำผู้คนเข้ามาร่วมกัน เป็นแหล่งความบันเทิงทั้งผู้สูงอายุ กลุ่มหนุ่มสาว และเด็กของชุมชน กิจกรรมทางศาสนาของแต่ละชุมชนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีผลต่อระบบคิดของคนในชุมชนอย่างยิ่ง ความสำคัญในสมัยนี้ของชุมชนหัวฝายและชุมชนอื่นๆ ก็คือ การให้ความสัมพันธ์ในระดับเครือข่ายทางเครือญาติ การอพยพเข้าเมืองมักเป็นการเดินทางของกลุ่มเครือข่ายเครือญาติระหว่างเมืองต่างๆทั้งภายในเมืองเชียงใหม่ และเมืองอื่นๆใกล้เคียง การจัดลำดับทางเครือข่ายเครือญาติจึงทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งระบบวิถีชีวิตเช่นนี้ พระมหากษัตริย์แทบทุกพระองค์ในล้านนาจะให้การสนับสนุนอย่างเต็มกำลัง และการสร้างฐานความสัมพันธ์กับแต่ละชุมชนไปถึงระดับพระบรมวงศานุวงศ์ก็การจัดลำดับความสัมพันธ์ทางเครือข่ายเครือญาติ ซึ่งมีผลต่อการสร้างความเป็นบึกแผ่นของเมืองได้ดียิ่ง ชุมชนหัวฝายถูกจัดเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ โดยสัมพันธ์กันในระบบเครือญาติแทบทั้งสิ้น ในขณะที่มีความหลากหลายเช่นนี้ การถูกสร้างให้กลายเป็นชุมชนวัด หมวดวัดนิกายเชียงใหม่จึงเกิดขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การถูกกลายให้เป็นพลเมืองเมืองที่เรียกว่า เชียงใหม่ เป็นการจัดลำดับความสัมพันธ์ของผู้คนที่ถูกอพยพมาครั้งแรกให้สัมพันธ์และผูกพัน รั้อยู่บนพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และพื้นที่ทางระบบความสัมพันธ์ทางสังคม นิกายเชียงใหม่ ของวัดหัวฝายเป็นการเริ่มต้นของการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่เรียกว่า คนเมืองเชียงใหม่ หรือคนเวียงเจียงใหม่ ทำให้มีความเป็นเมืองที่แตกต่างไปจากเมืองรัฐอื่นๆ ในสมัยเดียวกันนี้ จึงอธิบายได้ว่า การกลายชาติพันธุ์ให้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางพื้นที่ภูมิศาสตร์ และพื้นที่กายภาพบนความสัมพันธ์ของการปกครองเมืองเชียงใหม่ ก็คือ การสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมในนิกายเชียงใหม่ของชุมชนวัดหัวฝาย

4.2 ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนในสมัยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

ช่วงหลังรัชกาลที่ 5 ถึง พ.ศ.2500

ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนหัวฝาย ได้อยู่ในลักษณะสัมพันธ์เชิงเครือข่ายเครือญาติ และระบบอาชีพที่อยู่ในกลุ่มช่างฝีมือ ในส่วนของความเป็นชุมชนชาวจีน ชาวดงวัวลาย และเป็นทั้งชุมชนการค้าในฐานะของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทใหญ่ ลื้อ จีนฮ่อ ในขณะเดียวกัน อัตลักษณ์ของกลุ่มชุมชนเกษตรกรรม ยังคงได้รับให้กลายเป็นบทบาทและหน้าที่สำคัญของความเป็นพลเมืองเชียงใหม่ และรวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ซ้อนขึ้นในความเป็นคนเวียงเชียงใหม่ด้วย วิถีชีวิตที่มีความเป็นอยู่เกิดขึ้นไปตามฤดูแห่งภาคเกษตรกรรม และการค้าขายในระดับตลาดหลวง และตลาดชุมชน รวมถึงยังมีการรักษาสภาพความเป็นชาติพันธุ์แต่ละชุมชน อาทิเช่น การแต่งกาย ภาษา ประเพณีต่างๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ดำรงอยู่

เมื่อช่วงสมัยกรุงธนบุรีและช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองเชียงใหม่ เป็นเมืองประเทศราชทางตอนเหนือของรัฐสยาม ที่มีอิสระในการปกครองเป็นของตนเอง ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ มีการสร้างระบบความสัมพันธ์กับรัฐสยามในหลายระดับ นับแต่การสร้างเครือข่ายเครือญาติระหว่างรัฐเชียงใหม่และรัฐสยาม รวมถึงการค้าขายทางบกบางส่วน อย่างไรก็ตามพบว่า เชียงใหม่เป็นรัฐที่เข้มแข็งด้วยการสนับสนุนการเมืองของรัฐสยาม และการส่งทูตระหว่างกันและกันเป็นการรักษาระดับความสัมพันธ์ในบทบาทของเมืองหลวงและเมืองประเทศราช ซึ่งในช่วงต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ นับแต่รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 3 ไม่มีนโยบายแทรกแซงทั้งการเมืองและเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงเริ่มเกิดขึ้น เมื่อมีชาวต่างชาติอาณานิคมอังกฤษซึ่งขณะนั้นอังกฤษสามารถควบคุมพม่าอยู่ได้การบังคับและอยู่ได้การปกครองของอังกฤษ ได้เริ่มเข้ามาติดต่อทำการค้ากับเชียงใหม่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญแรกเริ่มของเมืองเชียงใหม่คือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนเมืองเชียงใหม่ ถูกให้เข้าไปสู่ระบบการค้าขายแบบใหม่ โดยระบบการค้าขายเสรีด้วยระบบเงินตรา นับเป็นระบบการค้าขายที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมชุมชนเชียงใหม่ การค้าขายที่เน้นการแลกเปลี่ยนเงินตรา ได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สำหรับในระดับชนชั้นปกครองอาจไม่เป็นเรื่องใหม่ และใหม่สำหรับภักดีกิติกาที่ไม่คุ้นเคยและไม่ได้อยู่ในระบบที่มีอยู่มาก่อน ก็คือ การทำสัญญาการค้า ซึ่งทำให้ระบบการค้าในชนชั้นปกครองเติบโตอย่างรวดเร็ว ในขณะที่กลุ่มชุมชนชาวบ้านเช่นชุมชนหัวฝายในระยะแรกเริ่มมีผลกระทบในระบบการค้าขายด้วยเงินตรา หากแต่ระบบการค้าขายของชุมชนเดิมหรือการแลกเปลี่ยนค้ายังคงดำรงอยู่เช่นเดิม สิ่งที่เกิดขึ้นติดตามมาของระบบการค้าขายเสรีด้วยเงินตราแบบใหม่นี้ เป็นกระบวนการทางการเมืองแบบใหม่โดยเฉพาะผลพวงของการที่พม่าถูกอังกฤษยึดเมือง จึงมีกระแสเรื่องการยึดครองเมืองเชียงใหม่เป็นส่วนหนึ่งของอังกฤษด้วย

ความแตกต่างที่สำคัญก็คือ ระบบการค้าที่มีการยึดถือกิติกาแบบใหม่คือ การทำสนธิสัญญาการค้าระหว่างกันและกัน ได้ถูกนำไปสู่การอธิบายการค้าขายของชุมชน กลุ่มพ่อค้าทางบกและกลุ่มพ่อค้าชาวนา ดังนั้นจึงพบว่า ระบบการค้าขายแบบใหม่นี้ถูกนำไปจัดลำดับการค้าขายเฉพาะกับกลุ่มผู้ปกครองเมืองเชียงใหม่หรือกลุ่มเจ้าหลวงเชียงใหม่เป็นหลักสำคัญ สำหรับกลุ่มชุมชนระดับล่างให้หลีกเลี่ยงที่จะทำการค้าโดยตรงกับชาวต่างชาติ อันป้องกันทั้งการควบคุมด้านการค้าและครอบครองไพร่พลชุมชนต่างๆ ด้วยเหตุการณ์ควบคุมกำลังไพร่พลมีความสำคัญต่อความมั่นคงทางการเมือง ในขณะที่ชาวต่างชาติอาณานิคมได้ใช้วิธีการตรงกันข้ามก็คือ การให้ฐานอำนาจเศรษฐกิจครอบครองและครอบงำเมืองเชียงใหม่ เศรษฐกิจของเชียงใหม่เริ่มถูกผูกขาดด้วยกลุ่มชาวต่างชาติ ดังนั้นพบว่าในช่วงแรกเริ่มการค้าขายระหว่างกลุ่มชาวต่างชาติกับกลุ่มชุมชนหรือพ่อค้าหัว

ต่างและกลุ่มพ่อค้าทางบกจึงยังไม่เกิดขึ้นแพร่หลาย ซึ่งเงื่อนไขการค้าขายดังกล่าวกลุ่มชาวต่างชาติก็ตอบสนองนโยบายของเจ้าหลวงด้วยดี

ชุมชนหัวฝายซึ่งเป็นกลุ่มชุมชนที่มีคุณสมบัติพิเศษทั้ง ชุมชนช่างฝีมือ ชุมชนเกษตรกรรม และชุมชนการค้า จึงมีผลกระทบต่อชุมชนไม่ทางตรงก็ทางอ้อม การค้าขายเกิดขึ้นจากพ่อค้าวัวต่างผ่านกลุ่มขุนนางกับเจ้าต่างชาติ เศรษฐกิจดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่สำคัญต่อความเป็นชุมชนหัวฝายและชุมชนรายรอบทุ่งช้างคลาน กลุ่มที่มีผลกระทบยิ่งก็คือ กลุ่มพ่อค้าทางบกที่ค้าขายอยู่ก่อนหน้า เช่นกลุ่มแขกปากีสถาน กลุ่มพ่อค้าไทใหญ่ กลุ่มพ่อค้าจีนฮ่อ ซึ่งปกติเป็นกลุ่มที่สามารถค้าขายระดับกลุ่มต่างชาติได้อิสระถูกควบคุมการค้าจากกลุ่มขุนนางกับชาวต่างชาติด้วย สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ความต้องการเนื้อสัตว์ประเภทเนื้อวัวและเนื้อควาย รวมถึงเนื้อสัตว์อื่นๆ เช่น หมู ไก่ เป็ด ฯลฯ กลายเป็นความต้องการอย่างยิ่งของชาวต่างชาติที่เข้ามาตั้งนิคมอยู่ในเชียงใหม่ จึงพบว่าการเรียนรู้เรื่องการสะสมเงินตราของชุมชนหัวฝาย ไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลยแม้แต่น้อย ดังนั้นตลาดล่างหรือตลาดชุมชนยังคงเป็นที่นิยม และเป็นไปตามปกติ ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มได้เริ่มต้นเรียนรู้ที่จะเข้าไปทำงานให้แก่ชาวต่างชาติอาณานิคม โดยเริ่มต้นจากกลุ่มข้าทาสที่เจ้าหลวงประทานให้แก่นายทุนชาวต่างชาติอาณานิคมไว้รับใช้ และเริ่มขยายไปสู่การสร้างระบบเครือข่ายไปสู่การทำงานให้กลุ่มชาวต่างชาติชาวอังกฤษ ในขณะที่ภายในอาณานิคมอังกฤษมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อพยพมาจากอินเดีย พม่า เข้ามาทำงานให้บริษัทอังกฤษ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ขมุ กะเหรี่ยง พม่า และกลุ่มไทใหญ่บางส่วน การทำงานของบริษัทอังกฤษของกลุ่มคนงาน กลายเป็นจุดเริ่มต้นของบรรทัดฐานอันสำคัญของแนวคิดการทำงานรับจ้างแรงงาน ที่ชุมชนชาติพันธุ์อังกฤษอาณานิคมเหล่านี้ได้รับเงินตราเป็นค่าตอบแทน และเริ่มสร้างระบบชุมชนทางการค้าขายของตนเองกับกลุ่มชาวจีนดั้งเดิมในย่านวัดเกตฯ สิ่งเหล่านี้ถูกกระบวนการหล่อหลอมเรื่องแนวคิดการหารายได้เพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราของชุมชนแต่ละชุมชน การสร้างนโยบายควบคุมกำลังพลของเชียงใหม่ยังคงมีความเข้มแข็ง เว้นแต่เฉพาะกลุ่มพ่อค้าทั้งปวงที่ทำงานค้าขายผ่านขุนนาง ที่เริ่มต้นเรียนรู้เรื่องแนวคิดการสะสมเงินตรา เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ กลุ่มจีนฮ่อ เป็นต้น ที่สามารถสะสมเงินตราจากการค้าขายผ่านกลุ่มขุนนางได้มากยิ่งขึ้น ในขณะที่กลุ่มชุมชนหัวฝายได้เพียงการแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวชุมชนอาณานิคมอังกฤษ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นเหตุผลอันสำคัญในสมัยต่อไปถึงปัญหาเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจแบบการค้าสมัยใหม่ที่ก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องปัญหาความยากจนในสมัยต่อไป

สิ่งที่เกิดขึ้นกับระบบความสัมพันธ์ระหว่างการค้าขายของกลุ่มชุมชนหัวฝายและชุมชนอื่นๆ กับการทำการค้าสินค้าภาคเกษตร เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง ด้วยในระยะแรกชาวชุมชนไม่รับเงินตราในการแลกเปลี่ยนสินค้า แม้จะมีความต้องการสะสมเงินตราและต้องการแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นระบบเงินตรา แต่ก็ได้ถูกระงับลงด้วยแนวคิดการปกป้องบ้านเมืองในมุมมองของ

เจ้าหลวงเชียงใหม่ การค้าขายแบบแลกเปลี่ยนสินค้าจึงยังเป็นที่นิยมทั้งชุมชนหัวฝ้ายและชุมชนอื่นๆกับกลุ่มชุมชนอาณาจักรมได้เป็นอิสระระหว่างกันและกัน มากกว่าการค้าขายกับกลุ่มชาวต่างชาติอาณาจักรที่มีสัญลักษณ์เป็นกลุ่มอำนาจทางการเมือง ที่ชุมชนต่างๆ ไม่สามารถเข้าถึงได้

การค้าขายสินค้าในชุมชนที่เป็นสินค้าสำคัญนั้น นอกเหนือไปจากเนื้อสัตว์ที่มีการค้าขายกันมากยิ่งขึ้นแล้ว สินค้าอุปโภคบริโภคเช่น เครื่องเงิน เครื่องเงิน ยังเป็นที่นิยมของกลุ่มชาวต่างชาติอาณาจักรม สินค้าเหล่านี้เริ่มได้รับการแพร่หลายมากขึ้น ในขณะที่รัฐสยามเอง ได้มีการถ่วงดุลอำนาจทางการค้าระหว่างเจ้าหลวงเชียงใหม่และชาวต่างชาติอาณาจักรม โดยพยายามผ่านระบบการค้าตรงกับเจ้าหลวงสยามมากยิ่งขึ้น ดังนั้นระบบการจัดการปกครองเทศาภิบาลจึงเกิดขึ้น และระบบการจ้ดเก็บภาษี(ส่วน)เปลี่ยนจากสินค้าและผลผลิตของท้องถิ่นที่ส่งให้แก่เจ้าหลวงไปสู่การจ้ดเก็บภาษี(ส่วน)เป็นเงินตรา ผ่านระบบเจ้าภาษีนายอากรซึ่งมีทั้งชาวจีนจากรัฐสยามและขุนนางท้องถิ่นจากการประมูลภาษี ระบบคิดการจัดการภาษีของรัฐสยามเป็นผลมาจากการถ่วงดุลการค้าเงินตราของชาวต่างชาติอาณาจักรมอังกฤษที่นำระบบเงินตรารูปเข้ามาใช้ การเปลี่ยนระบบจ้ดภาษีเงินตรานี้จึงเป็นกุศโลบายที่ต้องการเปลี่ยนการค้าเงินตราเป็นเงินบาทไทย นอกจากนั้นการจ้ดเก็บภาษีเงินตรายังเป็นการลดอนอำนาจเจ้าหลวงเชียงใหม่ในการควบคุมเศรษฐกิจจากสัมปทานป่าไม้ด้วย

อย่างไรก็ตามสิ่งที่เกิดขึ้นติดตามมาก็คือ ราษฎรเชียงใหม่จำนวนมากกลายเป็นคนยากจน เดิมแล้ว สภาวะความยากจนถูกนิยามโดยชาวตะวันตกที่เข้ามาอาศัยในเชียงใหม่ โดยให้การอธิบายว่า ระบบการปกครองศักดินาแบบลานนามีผลให้ราษฎรยากจน โดยไม่ให้สิทธิในการถือครองระบบเงินตราประการหนึ่ง และกีดกันการส่งเสริมการค้าของราษฎรประการหนึ่ง รวมถึงการเกณฑ์แรงงานของราษฎรไปใช้งาน โดยทำให้ราษฎรสูญเสียรายได้ในการทำมาหากินประการหนึ่ง ลักษณะความยากจนที่เกิดขึ้นในการนิยามดังนี้ เป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมให้แก่ชาวบ้านในชุมชนให้มีความหมายถึง การหมดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพและชาติสิทธิในการสร้างสรรค์ของตนเองและครอบครัว และไร้สิทธิทางการเมือง นับเป็นการอธิบายชาวบ้านเมืองเชียงใหม่ให้มีความหมายถึง อัตลักษณ์ทางสังคมแห่งความยากจนเกิดจากการไร้อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ (ระบบใหม่) สิ่งที่ชาวต่างชาติตะวันตกให้การแนะนำก็คือ การจ่ายค่าแรงงานให้แก่ราษฎรทุกคนที่ทำงานให้ราชการ และราษฎรสามารถทำมาค้าขายโดยไม่ต้องผ่านการตรวจจากขุนนางหรือเจ้าหลวงสยาม

สิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนหัวฝ้ายก็คือ การจ้ดเก็บภาษีอากรที่รุนแรงและเป็นระบบเงินตราแทนผลผลิตการเกษตร และบ่อยครั้งเจ้าภาษีนายอากรร่วมมือกับข้าราชการท้องถิ่นท้องถิ่นได้กระทำผิดต่อชาวบ้าน โดยการใส่ร้ายหรือกลั่นแกล้งการจ้ดเก็บภาษี เช่น การกลั่นแกล้งชาวบ้านเรื่องจำนวนพืชผลการผลิตเป็นรายต้น พบว่ามีการเก็บพืชผลที่ชาวบ้านปลูกเพื่อกินอยู่ หรือชาวบ้านถอน

พืชบางชนิดก็มีการจัดเก็บภาษีพืชผลเหล่านั้น บางคราวได้นำผลผลิตมาซ่อนไว้ที่บ้านหรือสวนของชาวบ้าน แล้วจัดเก็บภาษีอากรชาวบ้านเพิ่มขึ้น สร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านจำนวนมาก จึงเกิดปัญหาเรื่องชาวนาชาวไร่เริ่มสูญเสียที่ดิน อันเนื่องมาจากข้าราชการหรือเจ้าภาษีนายอากรริบเอาที่ดินที่สวนไร่นาชาวบ้านที่ไม่สามารถจ่ายค่าภาษีอากรเป็นเงินตราได้ เนื่องจากชาวบ้านไม่มีเงินตรามาจ่ายชดเชยให้แก่เจ้าภาษีนายอากรและข้าราชการสยาม รวมถึงขุนนางท้องถิ่น การแก้ไขปัญหาของชาวบ้านก็คือการอพยพออกไปนอกเมืองเพื่อไปบุกเบิกที่ดินทำกิน ซึ่งรัฐสยามได้สนับสนุนให้ชาวไร่ชาวนาบุกเบิกที่ดินทำกินเพิ่มเติมเพื่อการขยายพืชผลทางการเกษตร และที่ดินจำนวนมากตกไปอยู่กับมือของผู้ที่มีอำนาจท้องถิ่นและเจ้าภาษีนายอากร ในยุคของการเปลี่ยนแปลงวิธีการใช้เงินตราในชีวิตประจำวันของชาวบ้านมีผลกระทบต่อระบบการค้าขายระดับต่าง และการควบคุมอำนาจของเจ้าหลวงเชียงใหม่เพื่อมิให้มีใจฝักใฝ่ชาวตะวันตก ในยุคนี้ภาวะของการถ่วงดุลอำนาจ 3 อำนาจใหญ่ระหว่าง อำนาจรัฐสยาม อำนาจเจ้าหลวงเชียงใหม่ และอำนาจชาวต่างชาติซึ่งเป็นทุนการค้า และอำนาจการล่าอาณานิคมอยู่เบื้องหลัง สิ่งที่น่าประหลาดกับชาวบ้านก็คือได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการถ่วงดุลอำนาจระหว่างกันและกันนั้น ยกตัวอย่างเช่น การที่ชาวบ้านเข้าไปทำงานเป็นแรงงานซ่อมแซมหรือสร้างถนนให้หลวง ซึ่งบางครั้งได้เงินและหลายครั้งไม่ได้เงิน หรือแม้แต่ว่าระบบการค้าขายตลาดระดับต่างมีผลให้เงินตราเคลื่อนไหวน้อยกว่าความเป็นจริง ในขณะที่อัตราค่าแรงงานจากบริษัทชาวต่างชาติเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น และการเป็นอยู่ของคนงานในบริษัทต่างชาติได้รับการดูแลดีกว่าชาวบ้านทั่วไป มีระบบการรักษาพยาบาลที่ทันสมัย มีโรงเรียนฝึกเรียนเขียนอ่าน มีระบบสาธารณสุขูปโภคเป็นของตนเอง และรวมถึงมีระบบวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันแบบใหม่ สิ่งเหล่านี้เป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนเชียงใหม่ทั้งในแง่บวกก็คือการสร้างระบบเมืองเศรษฐกิจแบบทันสมัย และแง่ลบก็คงเป็นประเด็นทางการเมืองในเรื่องการควบคุมหัวเมืองฝ่ายเหนือ ชุมชนหัวฝ่ายถูกจัดให้อยู่ในระบบภาคเกษตรเพื่อเพียงพอต่อการเสียภาษีอากรที่มีอัตราแพง และเป็นภาระแก่ชาวนาชาวไร่ในการหาเงินเพื่อจ่ายภาษีต่อปี ถึง 4 บาท การเหตุผลที่รัฐสยามพยายามอธิบายการจัดเก็บภาษีเช่นนี้เพื่อเป็นการเร่งรัดนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ การสนับสนุนให้ใช้เงินตราแลกเปลี่ยนในระบบการค้าขาย สินค้าเชียงใหม่ทั้งภาคเกษตรและหัตถกรรมนำไปขายยังกรุงเทพฯ ซึ่งมีผลบวกในแง่กระแสนิยมหัตถกรรมจากเชียงใหม่มีมากขึ้น สำหรับความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านครอบครัวที่เคยถือปฏิบัติเป็นระบบองค์ความรู้สืบทอดกันภายใน ถูกเรียกร้องให้กลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกชุมชนได้เรียนรู้มากขึ้น ซึ่งเป็นกลุ่มเครือข่ายเครือญาติที่เกิดจากการแต่งงานระหว่างชาวไทยจีน และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ มากยิ่งขึ้น ในขณะที่ตลาดบนหรือตลาดหลวงชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปถึงได้ การมีตลาดของชาวจีนสยามที่เข้ามาเปิดร้านค้าสินค้าของชาวบ้านมีเพิ่มมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นพ่อค้าคนกลางในการซื้อหัตถกรรมเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องหนัง ฯลฯ จากชาวบ้านไปจำหน่าย รวมถึง

สินค้าภาคเกษตรเริ่มมีวัฒนธรรมการค้าแบบใหม่ของเจ้าภีณายอากร กล่าวคือ การจัดเก็บภาษีอากรนาและข้าวสาร ถูกกำหนดด้วยราคาซื้อเหมาและพืชผลทั้งหมดและหักล้างด้วยอัตราภาษีที่ชาวนาชาวไร่จะต้องจ่ายให้เจ้าภีณายอากร เมื่อนานวัน การทำนาทำไร่กลายเป็นการทำนาให้เปล่าแก่เจ้าภีณายอากร และส่วนหนึ่งของชาวบ้านที่ดูแลไร่นาพืชผลผลิตจำนวนมาก สามารถนำไปจำหน่ายให้แก่พ่อค้าข้าวสารที่มีเรือบรรทุกคลองลงกรุงเทพฯ ได้ สิ่งที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านในสมัยนี้ก็คือ การเกิดภาวะตกเขียว ชาวนาไม่สามารถจ่ายภาษีอากรและค่าใช้จ่ายทางการเกษตรที่เจ้าภีณายอากรนำมาสนับสนุนเช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ฯลฯ มีผลให้ชาวบ้านเริ่มสูญเสียที่ดินเพราะไม่มีเงินมาจ่าย ซึ่งในสมัยนี้มีการออกโฉนดที่ดินขึ้นแล้วในสมัย พ.ศ.2442 และมีชาวบ้านจำนวนมากสูญเสียโฉนดให้แก่เจ้าภีณายอากร ข้าหลวงจากรัฐสยาม และขุนนางเชียงใหม่ที่เข้าไปซื้อโฉนดที่ดินทำกินของชาวบ้านมากยิ่งขึ้น เมื่อชาวบ้านไม่สามารถหาเงินมาจ่ายทั้งค่าภาษีและวัสดุอุปกรณ์ที่เจ้าภีณายอากรและนายทุนบางส่วนเข้าไปสนับสนุนให้ชาวนาชาวไร่ทดลองใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวสารมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามยิ่งการเร่งรัดส่งเสริมเศรษฐกิจมากขึ้น ชาวบ้านจำนวนมากได้บุกเบิกที่ดินทำกินเพิ่มขึ้นตามลำดับ อย่างไรก็ตามพบว่า ในสมัยนี้ ชาวนาชาวไร่เริ่มมีภาวะหนี้สิน และเข้าสู่ความยากจนทางเศรษฐกิจอย่างครบวงจร โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีชาวนาจำนวนมากไม่สามารถเก็บข้าวสารไว้รับประทานตลอดปีเพิ่มมากขึ้น ทั้งเกิดจากผลผลิตไม่มากพอ และการระดมนำข้าวสารลงไปขายยังกรุงเทพฯ

ดังนั้นพบว่า ชุมชนหัวฝายและชุมชนใกล้เคียงเริ่มประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน และพืชผลในการเกษตรที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ รวมทั้งระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือทุนนิยมที่เข้ามาสมัยนี้ ได้สร้างกติกาให้ระบบเครือข่ายเครือญาติที่มีฐานความร่วมมือในการผลิตหัตถกรรมและรวมผลผลิตทางการเกษตรเริ่มมีส่วนร่วมมากขึ้น อันเนื่องมาจากการทำงานนอกเวลาอดูทำนาเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม หน้าที่ของภาคพลเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ก็คือ การทำการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นระบบการปกครองเดิมที่สำคัญยิ่งของชุมชนเกษตรกรรมเชียงใหม่ โดยพบว่า ชาวนาชาวไร่จะหยุดการทำงานแรงงานรับจ้างและเข้าสู่ฤดูภาคทำนาและทำพืชผลการเกษตร และหลังจากนั้นจึงกลับไปสู่การทำงานแรงงานในสถานที่ต่างๆซึ่งมีความต้องการแรงงานมากยิ่งขึ้นตามลำดับ แต่ค่านิยมของการสะสมเงินตราในชุมชนยังคงเป็นประเด็นที่สำคัญที่ยังไม่สามารถให้ชาวบ้านในชุมชนสามารถจัดเก็บเงินตราจากการค้าขายหรือจากภาคแรงงานได้ จากความต้องการเงินตราเพียงเพื่อจ่ายค่าภาษีอากรที่ดิน ที่นา พืชสวนพืชไร่ต่างๆ แล้ว ชาวบ้านในหัวฝายยังสามารถเริ่มใช้เงินตราซื้อจ่ายสินค้าในตลาดมากขึ้น

การสูญเสียที่ดินทำกิน ที่นาที่ไร่ เป็นสิ่งสำคัญที่ชักนำให้ชาวบ้านในหัวฝายจำนวนมากขายที่ดิน โดยเฉพาะช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 พ.ศ.2457-2461 และมากยิ่งขึ้นช่วงสงคราม

โลกครั้งที่ 2 พ.ศ.2484-2488 การขายที่ดินทำกิน มีผลทำให้เกิดภาวะการอพยพโยกย้ายของราษฎรในเมืองเชียงใหม่อย่างมาก อัตราคนอพยพเข้าชุมชนหัวฝายได้ปรากฏขึ้นในยุคนี้อย่างมากมาย เจ้าของที่นาซึ่งส่วนใหญ่กลายเป็นนายทุนของเชียงใหม่ ได้จัดแบ่งให้ชาวนาที่อพยพเข้ามาในเมืองเชียงใหม่ในช่วงระยะโยกย้ายที่อยู่อาศัยสนับสนุนให้ชาวนาที่ยังอยู่แต่ไร่ที่เดิมแล้ว และชาวนาที่อพยพเข้าเมืองเพื่อทำงานแรงงานหาเงินจ่ายค่าภาษีอากรและค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากยิ่งขึ้นจากสินค้าภายนอกชุมชนที่เริ่มเป็นที่นิยม การทำนาในยุคนี้ของชุมชนหัวฝายก็คือ การทำนาแบ่งกิ่ง คือ เมื่อได้ผลผลิตแล้วก็จะแบ่งกันคนละครึ่งระหว่างเจ้าของที่ดินและคนที่ทำนา ในกรณีบางรายก็เก็บเฉพาะค่าหัวนา สิ่งที่เกิดขึ้นเช่นนี้พบว่า การครองชีพในเมืองเชียงใหม่เริ่มเพิ่มสูงขึ้น อัตราการขยายตัวของเมืองเชียงใหม่เริ่มในเวียงที่สนับสนุนการค้าขายมากยิ่งขึ้น สินค้ามีจำนวนหลากหลาย และเงินตราเริ่มเป็นที่ต้องการของชาวบ้านที่อพยพโยกย้ายเข้าสู่ภาคแรงงานนอกระบบเพิ่มมากยิ่งขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะแรงงานการทำงานรับจ้าง เริ่มปรากฏให้เห็นในช่วงหลังปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ในขณะที่ดินภายในเมืองเชียงใหม่เริ่มค้าขายกันคึกคัก การลดการรับจ้างทำนาเริ่มขึ้น เมื่อคลองแม่ข่าซึ่งเป็นคลองหลักของใจกลางเมืองเชียงใหม่ถูกเปลี่ยนแปลงระบบการส่งน้ำ มีระบบปิด-เปิดน้ำ ซึ่งมีผลให้ปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการในภาคเกษตร ในขณะที่อัตราเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ค่าใช้จ่ายด้วยเงินตราเป็นที่ต้องการมากขึ้น ดังนั้น ชาวบ้านทั้งที่อยู่ที่ดินเดิมแต่มีอาชีพรับจ้างแรงงานและรับจ้างทำนา รวมทั้งชาวบ้านที่อพยพเข้ามาในชุมชนในระยะนี้ เริ่มมีปัญหาเรื่องอัตราค่าจ้างและงานรับจ้างทำนาเริ่มหมดไปจากชุมชน ในบริเวณกลางเมืองเริ่มสนับสนุนการค้าและเศรษฐกิจสมัยใหม่ซึ่งชาวบ้านในชุมชนต้องเริ่มต้นปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตแบบใหม่ ก็คือ นโยบายการทำธุรกิจการท่องเที่ยวช่วงปี พ.ศ. 2510 ซึ่งตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 2(พ.ศ.2510-2514) ซึ่งนำไปสู่ผังเมืองเชียงใหม่แบบใหม่ด้วยทันสมัยไปด้วยดีกรามบ้านช่องแบบใหม่ และนำไปสู่ปัญหาโครงสร้างผังชุมชนในชุมชนหัวฝายในเวลาต่อมา

ปัจจัยที่สำคัญมีผลกระทบต่อความเป็นอัตลักษณ์เกิดขึ้นหลายประการ ซึ่งพบว่า การเกาะกลุ่มทางสังคมตามฐานกำเนิดของเครือญาติได้หมดความหมายต่อความเป็นสังคมลงมาก ในขณะที่อัตลักษณ์ทางสังคมตามถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมได้เพิ่มบทบาทความสำคัญมากยิ่งขึ้น โดยพบว่าถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมได้กลายเป็นปัจจัยที่บ่งบอกถึงที่มาที่ไปของสังคมเพิ่มมากขึ้น เป็นผลจากการอพยพโยกย้ายจากผู้คนทั้ง 3 กลุ่มอำนาจที่เริ่มแบ่งอำนาจทางการเมืองแล้วมีผลต่อแหล่งที่มาของแต่ละบุคคลและแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มของสังคมของชาวสยาม กลุ่มทางสังคมของชาวอังกฤษ ชาวฝรั่งเศส และกลุ่มทางสังคมของคนเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลักษณะการนิยามเช่นนี้เป็นผลจากฐานอำนาจหนุนหลังในแต่ละกลุ่ม ทำให้ทราบได้ว่ามีนโยบายหรือบ่งถึงการสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกลุ่มที่แตกต่างกันเช่นนี้อย่างไร ในขณะที่กลุ่มย่อยภายในความเป็นเชียงใหม่เอง

อัตลักษณ์ทางสังคมตามถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมเริ่มมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เช่น ชาวบ้านที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนหัวฝายมาจากจอมทอง สันป่าตอง ดอยสะเก็ด สันทราย ฯลฯ นี่เป็นการนิยามความหมายของความเป็นอัตลักษณ์ทางสังคมที่นิยมกันมากขึ้น เพื่อป้องกันความเป็นคนจากถิ่นพื้นที่แห่งใด อย่างไรก็ตาม ในชุมชนหัวฝาย การนิยามความหมายอัตลักษณ์ทางสังคมตามถิ่นฐานที่อยู่อาศัยเดิมเช่นนี้ อธิบายถึงระบบความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะแต่เดิมการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มอัตลักษณ์ทางสังคมตามฐานกำเนิดของเครือญาติถูกจัดตั้งไปยังชุมชนหรืออำเภอต่างๆ เช่น กลุ่มชาวบ้านจากจอมทอง เป็นชุมชนลัวะ กลุ่มชาวบ้านจากสันป่าตอง เป็นไทเงิน ไทใหญ่ กลุ่มชาวบ้านจากสันทรายเป็นไทเงิน เป็นต้น การอธิบายภายในตนเองของคนในชุมชนหัวฝายได้นิยามการบ่งถึงตัวตนในพื้นที่กันเอง แม้แต่กลุ่มที่อาศัยดั้งเดิมของหัวฝายก็ได้นิยามความเป็นตัวตนผ่านกลุ่มทางสังคมตามถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมเพื่อป้องกันตัวตนของอัตลักษณ์ทางสังคมตามฐานกำเนิดของเครือญาติ

ในขณะที่ การเกิดอัตลักษณ์ทางสังคมตามฐานการเมืองการปกครอง สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ ฐานอำนาจของกลุ่มเครือข่ายเครือญาติที่เคยเข้มแข็งมั่นคง มีระบบการจัดการภายในชุมชน ดูแลเรื่องกิจกรรมภายในชุมชน เช่น กิจกรรมภาคการเกษตร ที่มีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและดูแลหัวนาแก่กันและกัน รวมถึงการจัดกิจกรรมเกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร เช่น การดูแลระบบเหมืองฝาย กิจกรรมเกี่ยวข้องกับการดูแลความปลอดภัยระหว่างกันและกันของหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้าน พิธีกรรมเกี่ยวข้องกันกับอัตลักษณ์ทางสังคมตามฐานกำเนิดระบบเครือญาติ ประเพณีและการละเล่นต่างๆ ของความเป็นชุมชน ได้ถูกลดบทบาทลงจนแทบไม่ปรากฏในชุมชน การเรียกร้องในด้านเศรษฐกิจที่มุ่งสร้างระบบสะสมด้วยแนวคิดของบุคคล แต่ไม่เหมาะสมกับความเป็นกลุ่มชุมชน ได้สร้างปัญหาของคนภายในเครือข่ายเครือญาติอย่างมาก ปัญหาเศรษฐกิจแนวใหม่ทั้งการเปิดเสรีการค้า ในรูปแบบการค้าขายทุนนิยม ตลอดไปจนถึงนโยบายที่สนับสนุนเศรษฐกิจการค้าที่มุ่งเชิงโครงสร้าง ทำให้รูปแบบการค้าขายระดับชุมชนที่เคยปรากฏได้ลดบทบาทลง สำหรับความเป็นเมืองเชียงใหม่หรือชุมชนหัวฝาย ตลาดสำคัญที่เคยเป็นตลาดค้าขายเนื้อสัตว์ ตลาดค้าขายวัวควาย ได้เปลี่ยนแปลงค่านิยมและเปลี่ยนตลาดไปสู่อำเภอรอบนอกมากยิ่งขึ้น อัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนหัวฝายในยุคนี้นับแต่การอพยพโยกย้ายก็คือ การสูญเสียความสัมพันธ์ของความเป็นชุมชนลงไปอย่างสิ้นเชิง ระบบเครือข่ายเครือญาติในการรวมทำกิจกรรมต่างๆรวมกันเพื่อแสดงให้เห็นถึงความ เป็นชุมชนเดียวกันไม่ปรากฏมากนัก สิ่งที่ยังคงบ่งถึงระบบความสัมพันธ์แห่งเดียวกันนั้นก็คือ วัดหัวฝาย ระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติแต่เดิมที่เน้นเฉพาะกลุ่มชุมชน เริ่มกระจายไปตามแหล่งประกอบอาชีพต่างๆ เหตุการณ์เหล่านี้ยังปรากฏให้เห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ที่สำคัญยิ่งของชุมชนหัวฝายในสมัยนี้ก็คือ การเกิดภาวะขาดตอนของระบบความสัมพันธ์

เครือข่ายเครือข่ายภายในชุมชนหัวฝายอย่างเห็น ได้ชัด รวมถึงการกระจายตัวของชุมชนหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นสมัยที่ทำให้ชุมชนดั้งเดิมแตกกระจายไปทั่วเมือง ดังนั้นจึงพบว่า ชาวบ้านหัวฝายสมัยนี้เริ่มขาดระบบความสัมพันธ์กับกลุ่มเครือข่ายเครือข่าย และหรืออาจกล่าวได้ว่า ระบบความสัมพันธ์ของความเครือข่ายเครือข่ายได้ลดความสำคัญลง โดยบริเวณโดยรอบเวียงเชียงใหม่ เริ่มปรากฏชุมชนชาวจีนเข้ามาทำนกอาศัยกันมากยิ่งขึ้น ขณะที่ชุมชนชาวบ้านอพยพไปสู่ภาคชนบทมากยิ่งขึ้น

4.3 ความเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนในสมัยการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจช่วงหลัง พ.ศ.2500-2530

ชุมชนหัวฝายช่วงหลังปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมาพบว่า ภายในชุมชนหัวฝายได้มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก หากเปรียบเทียบกับเมืองเชียงใหม่ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอย่างมโหฬาร เวียงเชียงใหม่ปรากฏกิจกรรมสูงมากขึ้น มีการจัดนโยบายวางแผนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการจัดระบบธุรกิจการท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้ทั้งชาวต่างชาติและคนไทยมาเที่ยวชม มีมหาวิทยาลัยแห่งแรกของภูมิภาคคือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีศูนย์ราชการเชียงใหม่ และสถาบันการศึกษาที่เกิดขึ้นมากมาย นักธุรกิจหลังไหลมาลงทุนเพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว รอบๆ ชุมชนหัวฝายกำลังกลายเป็นแหล่งการท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของไทย โดยเฉพาะนับแต่ปี พ.ศ.2512 เป็นต้นไป ชุมชนหัวฝายส่วนหนึ่งยังมีเจ้าที่ดินหลงเหลือเพียงพอที่จะสามารถทำนา รับจ้างบางส่วน ชาวบ้านในชุมชนยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งน้ำที่ส่งมาจากคลองแม่ข่ายังมีอยู่พอสำหรับการทำนาบางส่วน ชาวบ้านอธิบายถึงพื้นที่ที่กว้างไปถึงวัดป่าพร้าวนอกที่สามารถมองเห็นตัววัดระหว่างวัดหัวฝายและวัดป่าพร้าวนอกได้ อาชีพของชุมชนหัวฝายจึงยังคงประกอบอาชีพทำนา นำสินค้าต่างๆไปวางขายที่ตลาดประตูเชียงใหม่ ตลาดประตูก้อม ฯลฯ ลักษณะที่ยังคงมีวิถีชีวิตเช่นเดิม เมื่อเว้นว่างการทำงานยังคงผลิตหัตถกรรมท้องถิ่น ภายในชุมชนที่มีชาวบ้านอพยพเข้ามาก่อนหน้านี้ก็ยังคงมีพื้นที่กว้างขวางไม่แออัดคับแคบ มีบริเวณที่สามารถปลูกพืชผักไว้สำหรับประกอบอาหารและนำไปวางขายที่ตลาดได้ พุงนาเว้นว่างยังพบสัตว์เลี้ยงอยู่ประปราย แต่ไม่มีสภาพเป็นฝูงดังเช่นอดีต สิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณใกล้เคียงเช่นปีพ.ศ.2498มีการย้ายโรงพยาบาลสัตว์จากบริเวณศรีดอน ไชย มาตั้งอยู่ถนนช้างคลานใกล้ชุมชนหัวฝาย มีโรงพยาบาล มีสถานีวิทย์กระจายเสียงแห่งประเทศไทยติดตามมา

สิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนหัวฝายก็คือ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมเครือข่ายเครือข่ายที่เคยดำรงอยู่ได้ขาดหายไป ภายในชุมชนยังคงหลงเหลือผู้คนเก่าแก่เพียงไม่กี่คน และเป็นผู้คนที่อพยพเข้ามาใหม่ทั้งจากพื้นที่ใกล้เคียงและพื้นที่อื่นๆ สิ่งที่น่าสนใจก็คือ แนวคิด

เรื่องการจับจองที่ดินทำกินของชาวบ้านที่เคยมีอยู่ดั้งเดิม ยังคงมีผลต่อระบบคิดในการครอบครองสิทธิในที่ดินในการแสวงหาผลประโยชน์ทำมาหากิน และส่วนกระแสของการถูกกำหนดถึงความเป็นเจ้าของที่ดินจากหน่วยงานราชการมากยิ่งขึ้น กฎกติกาที่มีมากขึ้นเพื่อการควบคุมระบบการใช้และกรรมสิทธิในการถือครองที่ดิน สิ่งที่น่าสนใจในช่วงนี้ก็คือ บริเวณพื้นที่ชุมชนหัวฝายเป็นที่ว่างเปล่า หรือเป็นป่า ดินชื้นและ เหมาะกับการปลูกพืชผักไว้สำหรับการจำหน่ายของตลาดระดับล่าง การบุกเข้าไปสร้างบ้านเรือนในพื้นที่ว่างเปล่า เป็นนโยบายหลักของการเร่งการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจนับแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา การบุกเบิกที่ดินเพื่อสร้างชุมชนแออัดที่ดิน จึงเป็นหน้าที่และบทบาทที่สำคัญของพลเมืองไทยในอาณัติเกษตรกรรม โดยเฉพาะเป็นหน้าที่หลักของชาวบ้านในหัวฝาย ดังนั้น การเข้าไปปลูกสร้างบ้านจึงเป็นแนวคิดเรื่องการบุกเบิกการทำมาหากินและปลูกเรือนถูกต้องตามนโยบายที่ได้วางไว้ แต่ในวิธีการปฏิบัติจริง ลักษณะการบุกเบิกที่ดินทำกินใหม่มักเป็นป่าที่ไม่สามารถใช้งานได้ ซึ่งมักอยู่ห่างไกลความเป็นเมือง ในขณะที่ชาวบ้านที่อพยพเข้ามาอาศัยในชุมชนหัวฝาย การบุกเบิกป่าขึ้นและด้านหลัง และด้านข้างของวัดหัวฝาย เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติสืบทอดกันนับร้อยปีในพื้นที่ต่างๆ ดังนั้นทั้งความเข้าใจและความไม่เข้าใจต่อแนวคิดที่ดินและกรรมสิทธิในที่ดินจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งของชาวบ้านในยุคนี้ เมื่อพื้นที่สาธารณะเช่น ที่ดินธรณีสงฆ์ กลายเป็นพื้นที่หน่วยงานราชการจับจองเพื่อสร้างตึกอาคารต่างๆ ดังนั้นความแตกต่างเรื่องการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ซึ่งมีผลให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน กับการบุกเบิกที่ดินเพื่อสร้างชุมชนแออัดที่ดินของชาวบ้านที่นิยมและใช้กันมาเป็นเวลานานเป็นเงื่อนไขความขัดแย้งที่สำคัญของชุมชนแห่งนี้

สิ่งที่ที่น่าสนใจก็คือ อัตลักษณ์ทางสังคมที่เกิดจากฐานกำเนิดของเครือญาติในยุคนี้ได้สิ้นสุดลงอย่างไม่สามารถสืบสาวความได้มากนัก วัดหัวฝายเองก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการถือครองบริหารงานหลายรุ่น และไม่มีการบินที่ถืออย่างละเอียดถี่ถ้วนมากนัก สิ่งที่ยังคงพอที่จะปรากฏอยู่ของความดั้งเดิมของชุมชนบ่งชี้ถึงความเป็นชาติพันธุ์ในสมัยนี้ก็คือ ทัศนคติความเชื่อชาตินิยมเฉพาะด้าน ซึ่งสำหรับชุมชนหัวฝาย จะมีการทำอยู่บางกลุ่มในปีอกระแวง ยังมีการทำเครื่องหนังจากหนังสัตว์แล้วอยู่บ้าง และยังมีบางส่วนผลิตเครื่องเงิน ซึ่งเป็นระบบเครือข่ายเครือญาติที่หลงเหลืออยู่กับชุมชนหัวฝาย ที่สัมพันธ์กับชุมชนนันทาราม และชุมชนผลิตเครื่องเงินอื่นๆ แต่ตลาดที่ต้องการในช่วงนี้เริ่มหายหรือเบาลง ดังนั้นพบว่า ทั้งในส่วนของอัตลักษณ์ทางสังคมตามฐานกำเนิดของเครือญาติ และอัตลักษณ์ทางสังคมฐานความเชื่อชาตินิยมเฉพาะด้านนั้นเริ่มเลือนหายไปจากชุมชนหัวฝาย และหายไปพร้อมๆ กับการอพยพย้ายออกไปของเครือข่ายเครือญาติ ทั้งเครื่องเงินเครื่องเงิน ฯลฯ ที่เคยอาศัยอยู่บริเวณนี้ สำหรับชาวไทยใหญ่ในสมัยต่อมาได้กลายเป็นเจ้าของที่ดินจำนวนหนึ่งของบริเวณชุมชนหัวฝาย ในขณะที่อัตลักษณ์ทางสังคมตามฐานถิ่นที่อยู่อาศัยได้ปรากฏ

เจกเช่นสมัยก่อน พ.ศ. 2500 คือปรากฏขึ้นตามแต่บุคคลมากกว่ากลุ่มชุมชนอย่างที่เคยปรากฏ ผลของการสิ้นสุดของระบบเครือข่ายเครือญาติ ทำให้ระบบความเป็นชุมชนถูกตัดทอน การอพยพโยกย้ายเริ่มเน้นเป็นบุคคล หรือครอบครัวมากขึ้น ช่วงหลังปี พ.ศ.2500 พบว่า บุคคลที่อพยพเข้ามาอาศัยในชุมชนหัวฟ้ายมีหลายคน หลายอาชีพ จากนั้นก็พาครอบครัวเข้ามาอาศัยในชุมชน โดยเฉพาะช่วงหลังปี พ.ศ.2512 เป็นต้นไป พบว่า บุคคลที่อพยพเข้ามาทำงานเช่น ประกอบการ กรรมการรับจ้าง ค้าขายแผงลอย ฯลฯ เกิดขึ้นจำนวนมาก อุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ ได้เปลี่ยนแปลงจากอุตสาหกรรมทางสังคมกลายเป็นอุตสาหกรรมปัจเจกชนกันมากขึ้น ก่อนที่จะนำครอบครัวเข้ามา สิ่งที่น่าสนใจมากก็คือ การอพยพเข้ามาในยุคนี้มีกลุ่มชาติพันธุ์เริ่มปรากฏภายในชุมชนแออัด ซึ่งมีการนิยามที่แตกต่างไปจากการนิยามเดิมที่เคยปรากฏในชุมชน คือ ชุมชนชนเผ่าหรือกลุ่มชาวเขา เช่น กลุ่มอ่าข่า กลุ่มมูเซอ กลุ่มลีซอ ฯลฯ การอพยพเข้ามาของชนเผ่าในชุมชนหัวฟาย ได้กลายเป็นประเด็นทางการเมืองภายในชุมชนหัวฟายอีกประเด็นหนึ่งด้วยในแง่ของการนิยามความหมายบนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเหมารวมเรียกว่า คนเมือง และกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่า โดยมีลักษณะการอพยพเข้ามาเหมือนคนเมืองเชียงใหม่ นั่นคือ อพยพเข้ามาเป็นครอบครัว และมีจำนวนผู้อพยพเข้ามาในชุมชนมากยิ่งขึ้น

การค้าขายการท่องเที่ยว ได้สร้างมูลค่าของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เกิดขึ้นมาใหม่ โดยมุ่งไปยังกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่า ดังนั้นในสมัยนี้ ความเป็นชาติพันธุ์ที่ปรากฏกลายเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ หรือมูลค่าของอัตลักษณ์ทางสังคมตามฐานกำเนิดระบบเครือญาติ ชนเผ่าต่างๆ ถูกสร้างภาพลักษณ์ไม่ใช่ความหมายเดิมที่มีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบเมืองเชียงใหม่ แต่อัตลักษณ์ชนเผ่ามีความหมายใหม่ที่กล่าวถึงการสร้างรายได้ให้แก่เมืองและประเทศชาติ การตลาดชนเผ่ากระจายทั่วตลาดไนท์บาร์ซาร์ ทั้งกลางวันและกลางคืน สินค้าที่การตลาดรองรับอย่างปิติยินดีคือสินค้าเชิงวัฒนธรรมทุกประเภท นับแต่ ระบบความเชื่อที่ปรากฏในรูปของศิลปะประจำเผ่า การแต่งงาน รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน การละเล่นประจำเผ่า แม้แต่ภาษาก็ยังเป็นมูลค่าทางการตลาดได้อย่างน่าพิศวง ระบบธุรกิจที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหัวฟายของความเป็นอัตลักษณ์ชนเผ่านี้ ถูกแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดจากความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดิมของชุมชนหัวฟาย ซึ่งบัดนี้ได้กลายเป็นกลุ่มอัตลักษณ์ทางสังคมที่มีความหมายเชิงถิ่นที่ตั้งอาศัยมากกว่าฐานตามกำเนิด ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมของคนในพื้นที่ที่อพยพไปยังชุมชนนอกเมือง และความเป็นเครือข่ายเครือญาติเชิงชาติพันธุ์กำลังสูญสลายไปแล้ว สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขาในชุมชน กลับปรากฏภาพลักษณ์ความเป็นอัตลักษณ์ทางสังคมทั้งมีความหมายถึง ชาติพันธุ์ที่เกิดจากฐานกำเนิดของเครือญาติ และชาติพันธุ์ที่เกิดจากการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ยกตัวอย่างเช่น ชาติพันธุ์ลีซอ ที่มีชาติพันธุ์แหล่งตั้งถิ่นฐานอาศัยที่อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ในด้านอัตลักษณ์ทางสังคมในความ

หมายถึงการเมืองการปกครอง นับแต่มีการสนับสนุนการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในเมืองเชียงใหม่ พบว่าชนเผ่ายังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในนโยบายการท่องเที่ยว รวมถึงเป็นการสร้างสรรค์งานสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว อำนาจทางการเมืองของกลุ่มชนเผ่าในชุมชนหัวฝายก็คือ อำนาจที่จะสร้างรายได้ให้แก่ผู้คนในชุมชนหัวฝาย การรับงานจากลูกค้าภายนอกเข้ามาทำในชุมชน และสามารถกระจายตัวสินค้าในเครือข่ายเชิงเครือข่ายติรับงานและนำไปผลิตแล้วนำส่งไปยังลูกค้าที่ต้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งมีพัฒนาการที่สำคัญของเครือข่ายความร่วมมือ เช่น มีกลุ่มนักวิชาการ และนักธุรกิจให้ความสนใจในงานระดับเล็กถึงระดับล่าง ความหมายใหม่ของพลเมืองชนเผ่าในสมัยนี้จึงเป็นกลุ่มที่มีพลังความสามารถสร้างความหมายใหม่ของตัวสินค้าเพื่อนำไปสู่การจัดการบริหารด้านการตลาด และมีบทบาทในการเร่งการเติบโตของเศรษฐกิจการท่องเที่ยวทั้งในเชียงใหม่และบางส่วนของชายไปยังต่างจังหวัด อย่างไรก็ตามพบว่า อัตลักษณ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มชนเผ่าและกลุ่มคนเมืองที่อาศัยอยู่เดิมในชุมชน มีระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ โดยกลุ่มชนเผ่าจะให้ความเชื่อฟังต่อกลุ่มคนเมือง และสนับสนุนกิจกรรมในชุมชน อย่างไรก็ตามระดับฐานะทางเศรษฐกิจ พบว่า อัตราของฐานเศรษฐกิจชนเผ่ามีรายได้ดีกว่าระดับกลุ่มคนเมืองทั่วไป

สิ่งที่เริ่มปรากฏมากยิ่งขึ้นในสมัยนี้ก็คือ สภาพทางกายภาพชุมชน ที่ถูกนำไปเปรียบเทียบกับโครงสร้างผังเมืองกลางเมือง ทำให้เกิดกระแสให้ความหมายแก่ชุมชนหัวฝาย ในเชิงลบแต่ไม่ได้มีภาพลักษณ์อันเลวร้าย หรือน่ากลัว อันเนื่องมาจากเป็นชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิมเป็นที่รู้จักกับกลุ่มสังคมโดยรอบๆ สิ่งที่ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในการเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยภาพรวมในยุคนี้ก็คือ ระบบเงินตราภายในเมืองหรือระบบเศรษฐกิจของเมืองได้มีการเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทรัพยากรต่างๆถูกกระจายลงมาสู่ชาวบ้านในชุมชนหัวฝายเพียงระดับการจ้างงานกรรมกรก่อสร้างและงานรับจ้างอื่นๆ ศักยภาพในด้านอื่นๆของชุมชน เช่น ศักยภาพการค้าขาย กลุ่มชุมชนหัวฝายระบบการค้าขายในระดับล่าง ที่มีผลผลิตเพื่อนำไปลงทุนการตลาดน้อย จึงมีค่าตอบแทนรายวันไม่มากนัก สิ่งเหล่านี้ตัวบ่งชี้ให้เห็นว่า สภาพในชุมชนที่เกิดความล้าหลังด้านเศรษฐกิจหรือการประกอบอาชีพของผู้คนในชุมชน ซึ่งมีโอกาสในการทำงานในระบบน้อยมากในความเป็นจริง ในขณะที่สภาพความเป็นเมืองยิ่งขยายมากขึ้นเท่าไรระดับมาตรฐานความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านยิ่งเพิ่มสูงขึ้น กระบวนการปรับตัวต่อวิถีชีวิตชาวไร่รับจ้างที่ผันตนเองและครอบครัวไปสู่กรรมกรก่อสร้างภายในเมืองเชียงใหม่ และรับจ้างแรงงานทั่วไป เป็นสภาพที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหัวฝายแหล่งนี้มากยิ่งขึ้นพร้อมๆ กับจำนวนผู้คนที่ยอพยพเข้ามาทำงานขายแรงงาน และค้าขายตลาดระดับล่างในเมืองเชียงใหม่เพิ่มขึ้น ตลาดธุรกิจได้เปิดโอกาสเพียงการค้าขายแผงลอย และเข้าสู่ระบบก็ไม่สามารถดำรงได้ด้วยมีการจ่ายค่าใช้จ่ายต่อแผงในราคาที่แพงมาก ดังนั้นทางเลือกของวิถีกลุ่มอดีตชาวไร่รับจ้างของชุมชนก็มีเพียงกรรมกรรับจ้าง แลกกับเงินที่มีมูลค่าเพียงอาหารได้หนึ่งวันเท่านั้น

ในระบบการจัดการเรื่องการสะสมเงินตรา นั้น สำหรับคนในชุมชนที่มีปัญหาเรื่องงาน หรือรายได้ที่จะเกิดขึ้นจากงาน และการจ่ายเงินค่าจ้างเป็นรายวัน เป็นปัญหาสำคัญของคนในชุมชนส่วนใหญ่ รายได้ต่อวันกับค่าใช้จ่ายประจำวัน และครอบครัวที่มีสมาชิก เช่น ภรรยา บุตร ซึ่งอาจมีจำนวนมาก อันเนื่องจากแรงงานของครอบครัวเป็นหลักประกันเรื่องรายได้ประเภทแรงงาน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้คนในชุมชนจึงยังคงนิยมมีบุตรมาก ด้วยคาดหวังระบบการเลี้ยงดูตามแต่มีแต่อยู่ ดังนั้น การมีบุตรมาก และการหารายได้ที่จะนำเข้ามาสู่ชุมชนจึงเป็นภาระหนักอึ้งของผู้นำครอบครัว ดังนั้น กลุ่มที่ทำงานในโรงงานฆ่าสัตว์ของเทศบาล กลายเป็นแหล่งงานอันสำคัญของแรงงานในชุมชน ในขณะที่เดียวกัน แรงงานที่เป็นที่ต้องการภายนอกชุมชนยังมีอยู่ไม่สม่ำเสมอ ตัวอย่างดังกล่าวมาแล้วนี้เป็นปัจจัยนำไปสู่สภาพบ้านเรือนอันทรุดโทรม วิถีชีวิตที่ยากลำบาก และสุขอนามัยที่ย่ำแย่ ภาวะการเช่นนี้ เป็นเหตุผลอันนำไปสู่การนิยามความหมายของผู้คนในชุมชนหัวฝายแห่งนี้ว่า “แหล่งเสื่อมโทรม” ก่อนจะนำไปสู่ “ชุมชนแออัด”

ความขาดแคลนทรัพยากรจากภาครัฐ เป็นปัจจัยอันสำคัญที่สุดที่นำชาวบ้านไปสู่ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานของความเป็นคนไทย การถูกทะเลาะจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการถูกนิยามความหมายในทางลบ โดยมองไม่เห็นถึงฐานปัญหาที่แท้จริงของชุมชน นโยบายที่นำเข้าไปสู่การจัดการกับชุมชนแหล่งเสื่อมโทรมและชุมชนแออัดเหล่านี้ นำไปสู่การกดทับสภาพอันแร้นแค้นและยากลำบากยิ่งขึ้นเท่าทวีคูณ เช่น ปฏิเสธการออกทะเบียนบ้าน อันหมายถึงเด็กจำนวนมากที่ถือกำเนิดขึ้นไม่สามารถแจ้งสูจิบัตร ไม่สามารถทำบัตรประชาชน และไม่สามารถนำไปสู่การสร้างงานประกอบอาชีพอันสุจริตในสังคมได้ การปฏิเสธของหน่วยงานภาครัฐในยุคนี้ พบว่า นโยบายเช่นนี้ส่งเสริมให้ประชาชนที่เกิดขึ้นมาในภาวะเช่นนี้เลือกทางเดินสำหรับชีวิตและอนาคตได้ไม่มากนัก กรณีชุมชนหัวฝาย 14 หลังคาเรือนที่มีโฉนดที่ดินจากกรณีที่ดินหัวฝายได้ให้ความช่วยเหลือและได้รับโฉนดที่ดินมานั้น กลายเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงอันสำคัญที่ให้ความช่วยเหลือผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนหัวฝายอันปรากฏการยอมรับความเป็นตัวตนของผู้คนในชุมชนแห่งนี้ในสมัยนี้ การฝากเด็กเพื่อเข้าร่วมทะเบียนบ้านเพื่อนำไปสู่การศึกษาเล่าเรียน เป็นเรื่องที่สำคัญ และเป็นปัจจัยที่อาจเกิดการพัฒนาศภาพผู้คนในชุมชนได้ ซึ่งมีคนในชุมชนจำนวนมากไม่นิยมนำบุตรหลานเข้าไปสู่โรงเรียน อันเนื่องจากสิ้นเปลืองเงินที่ไม่สามารถหารายได้เพื่อที่จะเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียน นับแต่ หนังสือ สมุด ดินสอ ตลอดจนไปจนถึงอุปกรณ์การเรียนต่างๆ ศักยภาพของรายได้ต่อวัน จึงกลายเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดรองลงมาจากปัญหาเรื่องการไม่ได้รับการยอมรับจากเจ้าของที่ดินที่คนในชุมชนได้เข้าไปอาศัยปลูกสร้างบ้านเรือน ลักษณะเช่นนี้พบว่า การอธิบายความยากจนของคนในชุมชนหัวฝายที่มีความซับซ้อนของชุมชนดั้งเดิม ที่มีบ้านเรือนสภาพเรือนไม้ยกได้สูงที่ยังมีให้เห็นจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนชุมชนอพยพเข้ามาใหม่ใน

สภาพการตั้งบ้านเรือนที่พื้นที่ดินเอื้อให้สามารถปลูกสร้างได้ ดังนั้น ภาพลักษณ์การนิยามเดิมที่หน่วยงานภาครัฐได้หยิบยื่นให้ก็คือ การสร้างนิยามความหมายขึ้นมาใหม่ เพื่อที่จะสามารถสร้างนโยบายให้การสงเคราะห์มากยิ่งขึ้น เช่น จากหน่วยงานเทศบาลเชียงใหม่ โดยใช้ฐานระบบความสัมพันธ์ทางสังคมดั้งเดิมนำไปสู่การสร้างคณะกรรมการชุมชน สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นพบว่า การเข้ามาให้ความช่วยเหลือของภาครัฐเป็นเพียงความคาดหวังเพียงน้อยนิดที่ยิ่งใหญ่สำคัญความเป็นอยู่อันเร้นแค้นของผู้คนในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม ความเห็นใจต่อชาวชุมชนหัวฝายก็ไม่ได้ได้รับความสนใจและยอมรับคนในชุมชนหัวฝายมากไปก่อนการเข้ามาให้ความช่วยเหลือมากนัก

ด้วยพื้นที่ทางกายภาพอันจำกัด ประกอบกับการอพยพเข้ามาจากชนบทมากยิ่งขึ้น ความหลากหลายของผู้คนที่มียู่ อธิบายหมายถึง การขาดระบบความผูกพันระหว่างกันและกัน ไม่รู้จักถิ่นฐานกำเนิด ไม่รู้จักเรื่องราวของกันและกัน วิธีของผู้คนที่อพยพเข้ามาจึงเพิ่มมากขึ้น ความไม่ไว้วางใจกันของผู้คนในชุมชนก็ยิ่งเพิ่มสูงขึ้น สภาพความเป็นชุมชนหัวฝายในสมัยนี้ จึงเป็นสมัยที่ทุกคนใช้ชีวิตวิถีแบบต่างคนต่างอยู่ ไม่มีความเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน การขาดระบบความสัมพันธ์ทางเครือข่ายทางสังคม ดังนั้นสภาพความเป็นชุมชนจึงเกิดขึ้นระหว่างกันและกันเป็นกลุ่มย่อยเล็กภายในชุมชน ซึ่งภาษาเหนือเรียกกลุ่มเช่นนี้ว่า “ป๊อก” ที่ปรากฏอยู่ตามที่ต่างๆ ของชุมชน และแต่ละกลุ่มป๊อกนี้จะมีค่านิยมของตนเอง กลุ่มลักษณะเช่นนี้จะมีการร่วมกลุ่มกันความสัมพันธ์ระหว่างกันขนาดเล็กมีสมาชิกนับแต่ 2-10 คน ดังนั้นด้วยลักษณะสภาพความเป็นชุมชนต่างคนต่างอยู่นี้อันหมายถึง ผู้คนในชุมชนแต่ละครัวเรือนมีระบบจัดการเฉพาะครอบครัวของตนเอง ไม่มีใครสามารถให้ความช่วยเหลือในสิ่งใดได้ หรือหากให้ความช่วยเหลือก็อาจไม่ได้รับความช่วยเหลือเต็มที่ ในชุมชนหัวฝายการปรากฏนิยามความหมายของชุมชนต่างคนต่างอยู่เกิดขึ้นในช่วงหลังปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา

จึงพบว่า อัตลักษณ์ทางสังคมในสมัยนี้ พบว่ามี 2 แบบ คือ

1. เกิดอัตลักษณ์ของปัจเจกชนเพิ่มมากขึ้นในกลุ่มชาวชุมชนหัวฝายเดิมและกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาใหม่จำนวนมาก สำหรับอัตลักษณ์ทางสังคมหุดตัวมีขนาดเล็ก เช่น กลุ่มป๊อก
2. อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้ปรากฏขึ้นในรูปของ อัตลักษณ์ทางสังคมตามฐานกำเนิดของเครือญาติ และอัตลักษณ์ทางสังคมตามฐานถิ่นที่อยู่อาศัยเดิม และอัตลักษณ์ทางสังคมด้านเศรษฐกิจ

ความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏอยู่ในชุมชนหัวฝายในสมัยนี้เป็นการกล่าวถึงผู้คนที่หลังไหลเข้ามาพำนักแบบร้อยพ่อพันแม่ ซึ่งเป็นการอธิบายถึงสังคมหัวฝายที่เข้าไปสู่ความเป็นปัจเจกชนมากยิ่งขึ้น และสิ่งที่สำคัญในสมัยนี้ก็คือมีระบบความสัมพันธ์เครือข่ายเพื่อนบ้านมากกว่าเครือญาติ แต่มีระบบความสัมพันธ์เบาบางมากกว่าแนบแน่นสนิทสนม ในขณะที่

ระบบเครือข่ายเครือข่ายของความเชื่อของความเป็นชุมชนหัวฝ้ายดั้งเดิมที่ปรากฏก่อนหน้านั้นมีอยู่ไม่มากนัก แต่ระบบความสัมพันธ์ทางเครือข่ายเครือข่ายของความเชื่อของความเป็นชุมชนเดิมนั้นจะปรากฏชัดเจนต่อระบบศรัทธาต่อวัดหัวฝ้าย และใช้ฐานวัดหัวฝ้ายเป็นจุดศูนย์กลางรวมของระบบความสัมพันธ์เดิมอยู่ เช่น การทำบุญ การทำกิจกรรมทางศาสนา สำหรับวัดหัวฝ้ายยังเป็นศูนย์กลางรวมของชาวชุมชนหัวฝ้ายทั้งใหม่และเก่าแก่ทุกครัวเรือน

อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงปี พ.ศ.2527 การเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของชาวชุมชนต่างๆของกลุ่มหมวดวัดแห่งนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง อัตลักษณ์ทางสังคมของกลุ่มชุมชนหัวฝ้าย มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเทศบาลมีการแบ่งแยกความเป็นชุมชนบนฐานของพื้นที่ทางกายภาพและจำนวนประชากร แต่ยังคงผลถึงระบบการเมืองโดยตรง ก็คือ การจัดแบ่งชุมชนหัวฝ้ายออกอีกหลายชุมชน เช่น แบ่งระหว่างชุมชนระแงงออกจากหัวฝ้าย แบ่งชุมชนกำแพงงาม ฟ้าใหม่ ประตูก้อม ชุมชนแม่จิง ออกจากชุมชนหัวฝ้ายในเวลาถัดมาอีก ลักษณะการแบ่งระบบความสัมพันธ์ทางสังคมเช่นนี้ พบว่า ทำให้อัตลักษณ์ทางสังคมของกลุ่มศรัทธาตรงวัดหัวฝ้ายได้รับผลกระทบกระเทือน โดยเฉพาะระบบความสัมพันธ์ทั้งหมดของทุกชุมชน การแบ่งเช่นนี้ยังผลทางการเมืองระดับท้องถิ่นโดยตรง และการแบ่งฐานอำนาจและกลุ่มคะแนนเช่นนี้ ทำให้ง่ายต่อการควบคุมและจัดการระบบการเมืองท้องถิ่นยามเมื่อเลือกตั้งได้ง่าย และควบคุมคะแนนได้ง่ายขึ้น ในขณะที่ชาวชุมชนที่ศรัทธาต่อวัดหัวฝ้ายแห่งนี้ก็ยังคงขึ้นศรัทธาต่อวัดหัวฝ้ายเช่นเดิม เป็นความซ้อนของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทุกชุมชนเผชิญ ก็คือการแข่งขันตามฐานอำนาจการเมืองท้องถิ่น ซึ่งทุกชุมชนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นชุมชนรายรอบที่เคยมีบริบทเป็นชุมชนเดียวกันนี้ ถูกทำให้เกิดอัตลักษณ์ย่อยภายในแต่ละชุมชนที่เกิดจากผลกระทบทางการเมืองโดยตรง ดังนั้น อัตลักษณ์ทางสังคมของชาวบ้านที่ศรัทธาต่อวัดหัวฝ้ายที่เคยสร้างอัตลักษณ์เป็นคนชุมชนหัวฝ้าย ก็ต้องสร้างอัตลักษณ์ใหม่ทางสังคมตามถิ่นที่อยู่อาศัยตามระบบการเมืองได้เข้ามาจัดการ กล่าวคือ ชาวบ้านเหล่านั้นก็กลายเป็นคนชุมชนกำแพงงาม คนระแงง คนแม่จิง คนฟ้าใหม่ ประตูก้อม ฯลฯ ซึ่งทำให้ความหมายหายไปจากอัตลักษณ์เดิมที่ปรากฏว่า คนหัวฝ้าย และการแยกชุมชนเช่นนี้เป็นผลมาจากเครื่องมือของการนิยามความหมายของ “ชุมชนแออัด”

ดังนั้นจะเห็นว่า ชาวบ้านหัวฝ้ายที่หลงเหลือในปัจจุบัน จึงเป็นกลุ่มระบบความสัมพันธ์ที่ต้องถูกจัดสังคมขึ้นมาใหม่ ในขณะที่ภายในระหว่างชุมชนกันเองเริ่มห่างกันมากยิ่งขึ้นด้วยอำนาจที่ถูกแยกออกจากกัน และผลของอำนาจที่มีความแตกต่างกันในกรณีเช่นนี้ หมายถึง ผู้นำชุมชนที่สามารถเข้าไปใกล้ฐานอำนาจ เช่น ผู้นำมีความสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่เทศบาลมากน้อยเพียงใดนี้ถือเป็นอำนาจที่ผู้นำจะส่งผลต่อสภาพความเป็นอัตลักษณ์แต่ละชุมชน การที่ผู้นำแต่ละชุมชนสามารถเข้าสู่การต่อรองผลประโยชน์ที่จะเข้ามาสู่ชุมชน จะทำให้สภาพชุมชนของแต่ละชุมชนมีความ

แตกต่างกัน อาทิ บางชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณมากน้อยแตกต่างกัน และการที่ได้รับการสนับสนุนโดยเฉพาะงบประมาณที่มากน้อยแตกต่างกันนี้เอง เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้สภาพความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเก่าแก่ที่เคยมีต่อกันขาดระดับลงได้ และการกลายเป็นอัตลักษณ์ทางสังคมของคนแต่ละชุมชนจะยิ่งปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้นเรื่อย อัตลักษณ์เดิมเช่นเคยเป็นคนที่กลัวภัยก็จะสูญหายไป กลายเป็นคนกำแพงงาม คนแม่จิง ฯลฯ เข้ามาทดแทน นี่เป็นระบบการเปลี่ยนแปลงเรื่องอัตลักษณ์ทางสังคมตามฐานถิ่นที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดในสมัยนี้ อย่างไรก็ตามพบว่า ฐานระบบความสัมพันธ์ทางเครือข่ายเชิงเครือข่ายของบางกลุ่มจะยังสามารถรักษาให้อยู่เหนียวไปจากฐานอำนาจอัตลักษณ์ทางสังคมตามถิ่นที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนเหล่านี้ได้

ความซ้อนทับของอัตลักษณ์ทางสังคมที่ได้อธิบายไปแล้วเช่น เป็นการแสดงถึงความรู้สึกถึงการมีส่วนร่วม และความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของร่วมระหว่างกันและกัน ความรู้สึกผูกพันถึงความเป็นกลุ่มเป็นพรรคพวกเดียวกัน ดังนั้นในแต่ละกลุ่มชุมชนจะถูกทำให้กลายเป็นส่วนหนึ่งรวมกันภายในการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ในที่นี้คือการพยายามที่จะรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมร่วมกัน

อย่างไรก็ตามพบว่า การที่คนในชุมชนหัวฝายจะสามารถจัดระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้นั้น เกิดจากภายหลังของคนที่ภายนอกมองเข้าไปยังการเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วย ดังนั้นความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดจากระบบเครือข่ายเพื่อนบ้านที่ปรากฏอยู่ในชุมชนหัวฝายจะอ่อนแอหรือเข้มแข็ง ผลกระทบภาพลักษณ์ของชาวชุมชนแออัดในยุคนี้ถูกทำให้กลายเป็นจำเลยของเมืองเมื่อรัฐมีนโยบายเร่งรัดการไล่รื้อชุมชนแออัดทั้งกรุงเทพฯ และเชียงใหม่ การสร้างอัตลักษณ์ของหน่วยงานภาครัฐที่ประกาศเป็นปรปักษ์ต่อความเป็นชุมชนแออัดเช่นนี้ มีผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ทางการเมืองระดับหน่วยงานท้องถิ่นของเชียงใหม่ทันที ชาวชุมชนแออัดในเชียงใหม่ เริ่มมีความหวาดระแวงแทนความไว้วางใจที่หน่วยงานเทศบาลเคยให้การดูแลและสงเคราะห์ การขาดความไว้วางใจต่อหน่วยงานเทศบาลของชุมชนหัวฝายเกิดขึ้นเมื่อมีกระแสไล่รื้อชาวชุมชนด้านหลังโรงงานฆ่าสัตว์ตามแนวคลองแม่ข่า การปรากฏของหน่วยงานราชการที่มีความหมายถึงผู้ทำร้ายและทำลายวิถีชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะกรณีคนยากจนที่รัฐสมควรยิ่งจะให้การดูแลและปกป้องด้วยการพัฒนาคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น ภาพรวมของราชการ โดยเฉพาะเทศบาล กลายเป็นการให้ความหมายเชิงการเมืองเรื่องการเลือกตั้งเพียงประการเดียว ดังนั้นความหมายของเทศบาลก็คือการต่อรองผลประโยชน์ทางการเมือง อย่างไรก็ตามเทศบาลไม่เคยรับฟังข้อเสนอความคิดเห็นใดๆ จากชุมชน เว้นแต่เป็นไปตามนโยบายของเทศบาลและรัฐบาล การผลักไสชาวชุมชนให้ออกห่างจากระบบความสัมพันธ์ที่หน่วยงานภาครัฐเคยมีให้ได้กลายเป็นความระแวงสงสัย และความหวาดวิตกเมื่อเทศบาลมีการไล่รื้อหลายชุมชนในเชียงใหม่ กระแสการนิยามความหมายของอัตลักษณ์คน

ชุมชนแออัดได้ปรากฏชัดเจนมากที่สุดก็ในสมัยนี้ เมื่อชุมชนแออัดเชิงใหม่ได้มีการรวมตัวกันเพื่อต่อต้านการไล่รื้อกันเอง ก่อนที่จะมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ความแตกต่างระหว่างระบบความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลและชุมชนได้ยาวนานนับแต่กรณีการไล่รื้อชุมชนเป็นต้น และชาวชุมชนแทบทุกชุมชนไม่มีชุมชนใดให้ความไว้วางใจระบบการเมืองจากเทศบาลและความหมายของเทศบาล อันจะหมายถึงนักรการเมืองท้องถิ่นซึ่งเป็นแหล่งผลประโยชน์ตรงของชาวชุมชนที่ชาวชุมชนสามารถขอความช่วยเหลือโดยตรงได้ง่ายและรวดเร็วกว่า ในฐานะของเทศบาลในการบริหารแต่ละยุคจึงมีระบบความสัมพันธ์เป็นเฉพาะๆ เจาะจงแบบพรรคการเมืองท้องถิ่น อันเนื่องจากชาวชุมชนส่วนใหญ่จะดูถึงผลประโยชน์เชิงนโยบายที่นำทรัพยากรลงเข้ามาสู่ชุมชนต่าง ๆ นั้นเอง ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์กับเทศบาลจึงกลายเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชาวบ้านที่คอยย้ำให้ชาวชุมชนแออัดในสมัยนี้เป็นคนยากจน ยากไร้ทั้งอำนาจการเมืองและเศรษฐกิจ รวมถึงการไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติด้วยอำนาจของตน และขึ้นอยู่กับระบบอุปถัมภ์ที่เจ้าหน้าที่เทศบาลหรือนักรการเมืองท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้องในรูปการอธิบายของระบบความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าทางการ ดังนั้นสมัยนี้ถือว่าชุมชนแออัดหัวฝายและชุมชนอื่นๆ ใกล้เคียงเป็นชุมชนที่พึ่งพิงอำนาจแบบอุปถัมภ์กับหน่วยงานเทศบาลและนักรการเมืองท้องถิ่นในการจัดสรรความช่วยเหลือต่างๆ ลงไปสู่ชุมชน

ดังนั้น ช่วงสุดท้ายของการปรากฏอัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนหัวฝายนี้ก็คือ การถูกสร้าง “อัตลักษณ์ทางสังคมให้กลายเป็นชุมชนสลัม” ซึ่งมีความหมายถึง เป็นแหล่งเสื่อมโทรมบริเวณวิบัติ แหล่งอบายมุข เป็นรอยด่างในเมืองเทวดา ดังนั้นพบว่า การนิยามความหมายของชุมชนสลัมหรือคนสลัมในสมัยนี้โดยสังเกตุได้จากหน่วยงานภาครัฐให้การนิยาม ดังเช่น สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ได้นิยามว่า ที่อยู่อาศัยอันไม่มีที่ว่าง ชำรุดทรุดโทรม ขาดการบริการที่ถูกต้องตามหลักอนามัย หรืออาศัยอยู่กันอย่างแออัดยัดเยียด อันทำให้ไม่อาจใช้เป็นที่อยู่อาศัยเพื่อการดำรงชีวิตในครอบครัวให้มีมีความสุขกายสบายใจได้ หรือการให้การนิยามความหมายของกรุงเทพมหานครที่มุ่งไปสู่การนิยามถึงชุมชนหนาแน่นแออัด อาคารอยู่ในสภาพชำรุด สภาพต่ำกว่ามาตรฐาน ไม่สมควรจะให้เป็นที่อยู่อาศัย มีปัญหาด้านต่างๆรุนแรงกว่าระดับปัญหาทั่วไป การอธิบายความหมายของหน่วยงานภาครัฐแทบทุกประเภทจะให้คำนิยามคล้ายคลึงกันมาก อีกตัวอย่างหนึ่งเช่นของงานศูนย์ชุมชนและกิจกรรมชุมชน กองบริการชุมชนกรมประชาสงเคราะห์ คือ คำนิยามที่ว่า ชุมชนแออัด หมายถึง ชุมชนที่หนาแน่น ทรุดโทรม ขาดแคลนทรัพยากร ขาดสาธารณูปโภค ขาดอาหาร มีปัญหาอนามัย ขาดโอกาสทางการศึกษา มีปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวและมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (นลินี ดันดิฐวินิตย์, 2542: 308) การอธิบายถึงสภาพชุมชนเช่นนี้ ส่งผลให้เกิดการสร้างอำนาจอันชอบธรรมในการจัดสภาพชุมชนด้วยการไล่รื้อในเวลา

ต่อมา ซึ่งเป็นการจัดการของหน่วยงานราชการที่สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนชุมชนแออัด หรือคนสลัมปรากฏขึ้นในความหมายแก่คนในสังคมทั่วไป ด้วยการรวมกลุ่มต่อต้านการไล่อื้อที่ หน่วยงานราชการได้สร้างกติกาดำเนินการ แทนที่จะเข้าไปสู่การแก้ไขปัญหาเพื่อให้สภาพความเป็นอยู่ ของคนที่อยู่ในสภาพเช่นนี้ในพื้นที่แห่งนี้ได้พัฒนาศักยภาพและแทนที่จะมองว่ากลุ่มคนสลัมเป็นผู้ ที่สังคมไม่เปิดโอกาสให้สร้างศักยภาพ สมควรที่จะให้ความช่วยเหลือดูแล ให้โอกาสที่จะสร้างให้ ชุมชนขึ้นดี มีจิตใจที่สงสาร ยิ่งไปกว่านั้นสมควรยิ่งที่รัฐควรจะหันมามองแล้วจัดระบบแนวคิด แบบใหม่ว่า คนที่อาศัยอยู่ชุมชนเหล่านี้เป็นกลุ่มที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ จากกลุ่มคนต่างๆในสังคมที่ เหลือมั่งคั่ง ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานภาครัฐที่มองผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนก็คือ การมีปัญหา เรื่องทัศนคติ หรือโลกทัศน์ที่หน่วยงานภาครัฐมีต่อชุมชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน

4.4 ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนในสมัยช่วงหลังพ.ศ.2530 ถึงปัจจุบัน

ท่ามกลางการปรากฏของ “อัตลักษณ์ชุมชนแออัด” ของชุมชนหัวฝายที่ได้เกิดขึ้นใน สมัยก่อนหน้านี้ ได้เป็นแรงผลักดันให้เกิดการต่อสู้ ครั้งแรกเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการมีกระแสไล่อื้อ เป็นผลให้กระตุ้นคนในชุมชนตื่นตัวต่อสภาพความเป็นชุมชน และให้ความร่วมมือกับหน่วย งานทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานต่างๆที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ ความพร้อมของผู้คนใน ชุมชนต่อกระบวนการตื่นตัวในกรณีดังกล่าวจะมีไม่เท่ากัน บางคนที่มีโฉนดที่ดินอยู่แล้วจะไม่ แสดงถึงความเดือดร้อนใดๆ แต่สำหรับกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงต่อการถูกกระแสไล่อื้อจะตื่นตัว ภายในชุมชนมากยิ่งขึ้น กระแสข่าวลือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของครอบครัวนับเป็นการถูก กระตุ้นได้ถูกทาง ปรากฏว่าชุมชนหัวฝายได้ให้การต้อนรับการพัฒนาชุมชนจากองค์กรภายนอก ในมิติการพัฒนา ศักยภาพของผู้คนในชุมชนจะให้ความสนใจไม่เท่ากัน อัตลักษณ์ปัจเจกของแต่ละ คนในชุมชนมีส่วนผลักดันให้คนในชุมชนกันเอง ได้มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาของตนเอง ครอบครัว และชุมชนในเวลาต่อมา

ถัดจากกระแสตื่นตัวต่อการเห็นความสำคัญของตนเองและบนพื้นฐานการนิยามจาก หน่วยงานรัฐซึ่งเป็นหน่วยงานที่สามารถมีอำนาจจัดการกับสภาพความเป็นชุมชนได้ ดังนั้น กระบวนการการเรียนรู้เพื่อที่จะปรับเปลี่ยนตัวตนเพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองในการประสาน และต่อรองกับกลุ่มต่างๆที่เข้ามาปะทะสังสรรค์มากมาย โดยใช้วิธีการเรียนรู้ร่วมกับองค์กร ภายนอกที่เข้าไปส่งเสริมและให้องค์ความรู้เพิ่มเติมในทักษะและโลกทัศน์คนภายนอก และมุมมอง ที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องความคาดหวังต่ออนาคต โดยใช้วิธีการลุกขึ้นสู้ของคนภายในชุมชนเอง และด้วยตนเอง การรวมตัวกันของกลุ่มชาวบ้านต่อการต่อสู้การไล่อื้อในครั้งนั้นมีผลทำให้ชาวบ้าน มีความมานะพยายามและมีพลังใจ ชาวบ้านรู้สึกถึงบทบาทและสิทธิที่ตนเองจะต้องปกป้องตัวเอง

กลุ่มนักพัฒนาองค์กรเอกชนได้รุดมาในชุมชนเมืองเชียงใหม่ในยุคนี้มากยิ่งขึ้น เพื่อต่อรองกับเทศบาลในการยุติการไล่รื้อชุมชนเมืองเชียงใหม่ เช่น มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย การพยายามที่จะหาวิธีการช่วยเหลือและป้องกันชาวบ้านของกลุ่มพัฒนาเอกชนต่างๆ ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านอย่างรวดเร็ว อันเนื่องจากชาวบ้านจำนวนมากอยู่ภายใต้แรงกดดันและต้องการความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกเช่นกัน องค์กรพัฒนาเอกชนได้ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจในการต่อรองกับกลุ่มเทศบาลมากยิ่งขึ้นที่จะผลักดันไม่ให้เกิดการไล่รื้อชุมชนเชียงใหม่ ในชุมชนหัวฝาย มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยได้เข้าไปให้องค์ความรู้เรื่องสิทธิของคนไทยที่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้บนผืนแผ่นดินไทย ทุกคนมีสิทธิในการแสวงหาที่อยู่อาศัย และแผ่นดินที่ชุมชนอาศัยอยู่ก็ตั้งอยู่บนที่ดินของราชการ ที่เป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งยังสนับสนุนการได้สิทธิที่ชาวบ้านสามารถอยู่อาศัยได้อย่างชอบธรรม มากกว่าที่ดินเอกชนหรือที่ดินเจ้าของเอกชน การต่อรองกับเจ้าที่ดินของหน่วยงานรัฐของกลุ่มนักพัฒนาเอกชนจำนวนมาก ทำให้กระแสกดดันของการไล่รื้อลดน้อยถอยลง แต่อย่างไรก็ตาม นโยบายภาคการเมืองของเทศบาลก็ยังไม่หยุดยั้งต่อแนวคิดดังกล่าวกลับใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเมือง โดยมีแนวคิดต้องการพัฒนาเมืองในบริเวณที่กลุ่มชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่ เช่น ใช้วิธีการทางการเมืองอ้างมีโครงการปรับปรุงเมืองนำอยู่ ปรับปรุงเป็นส่วนสาธารณะเมือง หรือแม้แต่ใช้วิธีการดังกล่าวเป็นเครื่องมือสร้างถนนหนทาง ดังเช่นที่ชุมชนอัญญาธร ซึ่งเป็นกลุ่มชาวเขาถูกไล่รื้อเนื่องจากต้องพื้นที่สร้างถนน ชาวบ้านกลุ่มนี้จึงอพยพเข้ามาอาศัยในชุมชนหัวฝาย และเมื่อเข้ามาอยู่ในชุมชนหัวฝายก็กล่าวหาชาวบ้านบุกรุกที่ดินของรัฐ ทักษะคดีที่หน่วยงานภาครัฐมีต่อชาวบ้านหรือชุมชน เป็นวิธีคิดที่แตกแยกระหว่างความเป็นพลเมืองไทย กับข้าราชการจากกันอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นมติการใช้นโยบายดังกล่าวเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่จะทำให้ชาวบ้านในชุมชนต่างๆ ได้รับผลกระทบเกิดขึ้นทั่วเมืองเชียงใหม่ ในขณะที่องค์กรพัฒนาเอกชนให้ความมั่นใจแก่ชาวบ้านถึงสิทธิที่สามารถดำรงอยู่ได้ในพื้นที่ของรัฐ โดยได้ทำการขออนุญาตที่จะอาศัยอยู่ได้

สิ่งที่สำคัญของกระบวนการดังกล่าวมีผลกระทบต่อชาวบ้านอย่างมากการสร้างนโยบายที่กระทำความรุนแรงกับประชาชนของหน่วยงานภาครัฐเปรียบเสมือนเป็นการปลุกไฟให้ต้นตัวขึ้น ดังนั้นนโยบายรัฐช่วงนั้นได้นำไปสู่กระแสของชาวบ้านที่ไม่ให้ความไว้วางใจต่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐ คอยระแวงระวังเพื่อปกป้องบ้านเรือนและชุมชนของตนเอง มีเวรยามอยู่ 24 ชั่วโมงเพื่อป้องกันผู้บุกรุกยามวิกาลในการทำลายบ้านเรือนของชาวบ้าน เหตุการณ์เช่นนี้สร้างความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและชาวบ้านอย่างรุนแรง และนำไปสู่การขาดความไว้วางใจกันมากยิ่งขึ้น หน่วยงานพัฒนาองค์กรเอกชนที่เข้ามาเพื่อจะช่วยเหลือแก้ไขปัญหา เช่น การต่อรองเพื่อคลี่คลายให้อ่อนกำลังลง แต่เมื่ออยู่ในกระแสรุนแรงของหน่วยงานภาครัฐ การต่อต้านระหว่างชาวบ้านรวมทั้งหน่วยงานภาคเอกชนทั่วประเทศ ต่อสู้กับหน่วยงานภาครัฐที่ยังคงดำเนินนโยบาย

ทำลายล้างชาวบ้านเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในกระบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน มีผู้ยินดีเข้าร่วมกระบวนการมากกว่าครึ่งของเมือง นับแต่ ชาวบ้าน นักวิชาการ นักธุรกิจ เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนทุกองค์กร หน่วยงานต่างประเทศ ฯลฯ กระแสการต่อต้านภาครัฐแรงมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งมีเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนเพิ่มมากขึ้นจากการที่มีผู้เข้ามาสมัครเป็นอาสาสมัครจากระดับชน ชั้นกลางและกลุ่มปัญญาชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น และเครือข่ายองค์กรชนชั้นกลางและกลุ่มปัญญาชนได้ประสานเครือข่ายทั่วประเทศ และเป็นการสร้างเครือข่ายนำร่องให้แก่กลุ่มองค์กรชุมชนในเวลาต่อมา

หลังจากกระแสการไล่รื้อชุมชนแออัดได้สงบลง งานของกลุ่มอาสาพัฒนาหรือการกลายเป็นนักพัฒนาองค์กรชุมชนเหล่านั้นก็ยังไม่หมดภาระหน้าที่ลง การร่วมมือและประสานองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมากเพื่อประชุมคลี่คลายความลำบากของกลุ่มชาวบ้านได้เริ่มเกิดขึ้น โครงการพัฒนาจากมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย ได้ทำงานนำร่องให้ อาจารย์ประจำสถาบันราชภัฏเชียงใหม่บางส่วนเข้ามาสนับสนุนจัดกิจกรรมอบรมทรัพยากรเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่สำคัญมากที่สุด และเป็นวิธีการช่วยเหลือความยากลำบากของชาวบ้านในชุมชน ช่วงเวลานั้นพบว่า มีหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาทั้งชั่วคราวและอยู่ประจำระยะยาวในชุมชนมากยิ่งขึ้น เช่น หน่วยงานที่เข้ามาช่วยต่อจากมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยก็คือ กลุ่มเพื่อนร่วมงาน ซึ่งยังคงทำงานดูแลพัฒนาการของชุมชนแออัดเมืองเชียงใหม่จวบจนปัจจุบัน นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานต่างประเทศเข้ามาให้การสนับสนุนเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน เช่น องค์กรสหประชาชาติ องค์กรยูนิเซฟ ฯลฯ และองค์กรที่เข้ามาให้การช่วยเหลือเฉพาะเรื่องอย่างต่อเนื่องเช่น มูลนิธิศุภนิมิต เป็นต้น ยังมีหน่วยงานอื่นๆที่เข้ามาเพื่อช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนมากยิ่งขึ้น ในส่วนกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยต่างๆ ต่างมุ่งสู่ชุมชนเพื่อเรียนรู้และนำไปสร้างองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาชาวบ้านมากยิ่งขึ้น และองค์กรที่เริ่มมีบทบาทอันสำคัญในการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง เช่น สถาบันพัฒนาชุมชนเมือง และได้พัฒนาไปสู่รูปแบบองค์กรให้ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยของ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่มีบทบาททั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท เป็นต้น รูปแบบขององค์กรต่างๆได้เข้าไปสู่การร่วมมือในระดับเครือข่าย โดยเฉพาะการสร้างองค์ความรู้แลกเปลี่ยนกับชาวบ้านในชุมชนหัวฝายในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ที่นำไปสู่การทดลองทำงานกับชาวบ้านในชุมชน กิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างระบบการเรียนรู้ และสร้างระบบการทำงานร่วมกันเป็นทีม ซึ่งเป็นรูปแบบวัฒนธรรมองค์กรของชาวบ้านแต่ในอดีตมาแล้ว คือการรื้อฟื้นระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับเครือข่ายเครือญาติและเครือข่ายเพื่อนบ้าน และนำไปสู่ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมไปสู่ระดับเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ การฟื้นองค์ความรู้ในความสัมพันธ์ของชาวบ้านในระดับแนวราบระหว่างกันและกัน ในอดีตเป็นเครือข่ายที่สำคัญในการ

จัดการและดูแลชุมชนของตนเองได้ มีความสามารถจัดระบบกิจกรรมสร้างความสามัคคี มีระบบเศรษฐกิจภายในชุมชนของตนเอง และสร้างระบบเศรษฐกิจขององค์กรชุมชนระหว่างชุมชนมาก่อน ลักษณะแนวคิดวัฒนธรรมเช่นนี้เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ดังนั้นเมื่อมีการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่สังเกตเห็น คุณสมบัติของการรวมตัวของชาวบ้านทุกชุมชนทั่วประเทศ การรื้อฟื้นระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตามความแตกต่างเรื่องการสร้างระบบความสัมพันธ์ทางเครือข่ายเพื่อนบ้านหรือเครือข่ายชุมชนซึ่งมีลักษณะผู้คนที่มาจากความหลากหลายร้อยพ่อพันแม่นี้ ยังคงเป็นการเรียนรู้เรื่องความไว้วางใจกันมากยิ่งขึ้น ในอดีตระบบความสัมพันธ์เช่นนี้จะผูกพันกันมากในระบบชาติพันธุ์ของแต่ละกลุ่มแต่ละชาติพันธุ์ ระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวมักตั้งเป็นรูปแบบขององค์กรชุมชน หรือหมู่บ้าน จึงพบว่า ความสัมพันธ์เช่นนี้เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นฐานความเข้มแข็งเดิมของชาวบ้าน เมื่อมาถึงปัจจุบัน ระบบเครือข่ายเครือข่ายอาจปรากฏได้ไม่เต็มทุกครัวเรือน และในชุมชนมีความหลากหลายผู้คนมากกว่าอดีต การสร้างกิจกรรมจากการสนับสนุนของหน่วยงานพัฒนาต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคการศึกษา มีส่วนทำให้องค์ความรู้เรื่องความเข้มแข็งของชุมชนได้กลับมาเป็นพลังที่สำคัญที่ชาวบ้านทุกชุมชนหมู่บ้านสามารถสร้างความเป็นอิสระในการใช้ชีวิต และสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อประกอบอาชีพที่ดียิ่งขึ้น ปัญหาที่ชาวบ้านเผชิญและกำลังได้รับการผ่านพ้นก็คือ ปัญหาที่เกิดจากเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่ต้องสร้างแนวคิดเรื่อง “การออม” เงินตรา ซึ่งเป็นแนวคิดและอุดมการณ์อันสำคัญของแนวคิดเศรษฐกิจทุนนิยม ได้รับการสนับสนุนและเรียนรู้ในเรื่องของการออมทรัพย์ในประเภทต่างๆ การออมทรัพย์เป็นการสร้างอุดมการณ์ใหม่ให้กับชาวบ้านในชุมชนเพื่อสามารถสะสมระดมทุนในการสร้างหลักอันมั่นคงในชีวิตที่ชาวบ้านมีความจำเป็นแลกเปลี่ยนสินค้าต่างๆด้วยเงินตรากันมากยิ่งขึ้น การสร้างอุดมการณ์การออมเงิน จึงเป็นการปรับกระบวนการทัศน์เรื่องเศรษฐกิจภายในชุมชนใหม่ที่เป็นพื้นฐานอันสำคัญสำหรับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในระดับชาติ

นอกเหนือไปจากการสร้างอุดมการณ์การออมเงิน เพื่อนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจให้มั่นคงยิ่งขึ้นทั้งระดับเมือง และระดับชาติแล้ว การสร้างอุดมการณ์สิทธิทางการเมือง เป็นสิ่งสำคัญที่ชาวชุมชนได้รับการเรียนรู้ การพัฒนาการเมืองสิทธิทางการเมืองของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเริ่มต้นด้วยแนวคิดเรื่องกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองเชียงใหม่อย่างเป็นระบบในนามของการพัฒนาชุมชนของแต่ละชุมชนให้ตีมากยิ่งขึ้น การสร้างความสัมพันธ์ของชาวบ้านในชุมชนกับความเป็นเมือง ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเมืองเชียงใหม่อย่างภาคภูมิใจ มีความมั่นใจถึงบทบาทและหน้าที่ที่ตนมีส่วนร่วมที่จะสามารถพัฒนาชาติให้เจริญรุ่งเรืองได้ การเรียนรู้เรื่องกลุ่มอาชีพที่เป็นปฏิทินอาชีพของชุมชนที่มีบทบาทต่อเมืองเชียงใหม่ มีผลให้เมืองเชียงใหม่สามารถขับเคลื่อนและมีเม็ดเงินที่ไหลสะพัดอยู่มหาศาลสิ่งเหล่านี้

เป็นคุณค่าอัตถิภาสค์ใหม่ของคนในชุมชนที่เป็นพื้นฐานอันเข้าใจว่าบทบาทของคนในชุมชนสามารถพัฒนาเมืองเชียงใหม่ได้ ให้ความช่วยเหลือคนในเมืองเชียงใหม่ได้และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนเชียงใหม่อย่างเท่าเทียมกัน สิ่งนี้เรียกว่า การเรียนรู้เรื่องสิทธิทางการเมือง สิทธิทางด้านเศรษฐกิจ และสิทธิของความเป็นพลเมืองเชียงใหม่และพลเมืองไทยที่ดี การเรียนรู้เรื่องการเมือง ทำให้ชาวบ้านมีระบบแลกเปลี่ยนที่รวดเร็วต่อการรู้อย่างเท่าทัน การเมืองที่ชาวบ้านเรียนรู้เริ่มต้นจากระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สร้างแนวคิดและอุดมการณ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ติดตามเหตุการณ์การเมือง เช่น ติดตามนโยบายทางการเมืองต่างๆ มีผลทำให้ชาวบ้านในชุมชนเริ่มเข้าใจบทบาทของการพัฒนาประเทศ และเรียนรู้เรื่องสิทธิของตนเองต่องานพัฒนาชุมชนด้วย

สิ่งที่สำคัญของผู้นำชุมชนและในสมัยนี้ก็คือ แนวคิดของการพัฒนา นอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในแนวคิดของการพัฒนาแล้ว กลุ่มชาวบ้านต่างๆ ในชุมชนหัวฝายจำนวนหลายกลุ่มที่มีความสนใจและเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนของตนเอง ได้เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น กิจกรรมต่างๆ ต่างหนุนเสริมเพื่อจะสร้างบทบาทและการทำความเข้าใจการพัฒนา และพัฒนาทั้งด้านกายภาพและด้านสังคม สร้างระบบปกป้องระหว่างกันและกันในชุมชนมากยิ่งขึ้น

ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดในสมัยนี้ก็คือ นักพัฒนาของชุมชน ได้รับการยกย่องและนับถือจากสังคมในรูปของเป็นผู้มีองค์ความรู้และเข้าใจต่อปัญหาชุมชนของตนเองและผู้อื่นเป็นอย่างดี เหตุผลของความสำคัญในเรื่ององค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือมีความเชื่อต่อระบบคิดของชุมชน เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากปัญหาแนวคิดการพัฒนาของชาติ ที่มีมิติเดียวคือมุ่งไปสู่เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องชีวิตของคนในสังคม การแก้ไขปัญหาเชิงนโยบายไม่เคยเป็นรูปธรรมหรือมีความต่อเนื่อง แต่นโยบายเกิดขึ้นจากความต้องการเฉพาะกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองหรือเฉพาะแต่รัฐบาล มุ่งแต่โครงสร้างรวม ดังนั้นการมองปัญหาจึงเห็นเฉพาะโครงสร้างรวมๆ ไม่เห็นภาพปัญหาที่ละเอียดมากเพียงพอที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้ ดังนั้น การที่มีผู้ที่มีประสบการณ์ต่อการมองเห็นปัญหาต่างๆ นับแต่ปัญหาในระดับชุมชน ไปจนถึงปัญหาระดับชาติ กลายเป็นผู้มีองค์ความรู้ที่เรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ในการแก้ไขปัญหา นับแต่ปัญหาระดับที่เล็กที่สุดคือครอบครัว ซึ่งเป็นหน่วยเล็กสุดของความเป็นสังคม ผู้มีความรู้ภายในครอบครัวและเล็งเห็นปัญหาของครอบครัวคือผู้ที่จะสามารถแก้ไขปัญหาภายในครอบครัว กรณีผู้อื่นนอกครอบครัวเป็นเพียงบทบาทที่ปรึกษา หากกรณีนี้มีผู้อื่นภายนอกครอบครัวเข้าไปจัดการแก้ไขปัญหาให้ ปัญหาอาจไม่ได้รับการแก้ไข และอาจเพิ่มประเด็นปัญหาเพิ่มขึ้นด้วย เช่น ปัญหาเศรษฐกิจภายในครัวเรือน การแก้ไขปัญหาเรื่องเศรษฐกิจในครัวเรือนจะต้องแก้ด้วยการเก็บออมวันละเล็กวันละน้อย ลดค่าใช้จ่ายอันไม่จำเป็นต่อวิถีชีวิตประจำวัน การจัดทำบัญชีรายครอบครัวจึงถือกำเนิดขึ้น และจัดเป็นบทบาทที่สำคัญอันเป็นพื้นฐานในการนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้ ดังนั้น ชุมชนจึงมีบทบาทต่อทุกคนที่เป็น

สมาชิกโดยประชาสัมพันธทำให้เกิดการออมเงิน ภายในชุมชน ในชุมชนหัวฝายการออมเงินเช่นนี้เป็น การแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนอย่างแท้จริง เช่น ช่วยเหลือค่าใช้จ่ายฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้นของสมาชิก ภายในชุมชน ช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลของคนในชุมชนที่เป็นสมาชิกชุมชน เป็นทุนการศึกษา ของบุตรหลานของสมาชิกในชุมชน เป็นทุนในการประกอบอาชีพของคนในชุมชน เป็นต้น เงินออมของชุมชนจึงมีคุณสมบัติเป็นสวัสดิการต่อทุกคนในชุมชน ซึ่งมีความสำคัญต่อชุมชน และเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาที่ถูกตรงตามที่ชุมชนกำลังเผชิญหน้าอยู่ นอกเหนือไปจากนี้การแก้ไข ปัญหาด้านกายภาพ ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่ส่งผลให้คนภายนอกมองในแง่ลบ และเป็นการลบภาพที่ หน่วยงานภาครัฐสร้างภาพและอธิบายวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร้เกียรติยศและศักดิ์ศรี การที่ หน่วยงานภาครัฐได้กระทำต่อชุมชนในอดีต กลายเป็นแรงผลักดันในชาวบ้านในชุมชนต่างต้องการ และปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองในปัจจุบันและอนาคต แม้ว่าในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐ จำนวนมากหันมาให้ความสำคัญกับความพยายามของชาวบ้านในแต่ละชุมชนในการพัฒนาชุมชน ของ ตนเอง แต่หน่วยงานภาครัฐจำนวนมากก็ไม่สามารถข้ามพ้นวิกฤตของภาพลักษณ์ของตนเอง และยังคงคำนึงถึงแต่อำนาจและการรักษาอำนาจในการควบคุมชุมชน หลีกเลี่ยงการยอมรับความคิด เห็นของชาวบ้าน การที่หน่วยงานภาครัฐบางหน่วยงานไม่มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนแนว คิดทางสังคมปัจจุบันได้ ในหลายหน่วยงานกลายเป็นเหยื่ออันโอชะของสังคมในการถูกกีดกันและ กล่าวหาว่าเป็นภัยต่อสังคม การเกิดแนวคิดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนไปสู่ความเป็นสังคมสมัย ปัจจุบันได้ อย่างกรณีเช่น การไม่เคารพสิทธิของภาคประชาชน หรือการไม่ยอมรับฟังสิทธิของ ประชาชน ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืนและมั่นคงที่สุด อาจ กลายเป็นเครื่องมือของชุมชนในการจัดการปัญหาต่างๆ เช่น การถูกกีดกันและการบีบคั้นจากสังคม มากยิ่งขึ้นเรื่อย อันนำไปสู่การสร้างความขัดแย้งแบบใหม่ และนำไปสู่การสร้างกระแสการพัฒนา รูปแบบองค์กรประชาชนมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ การไม่สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือแนวคิดแบบ ก้าวหน้าซึ่งโลกและสังคมกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มิใช่แนวคิดเฉพาะเรื่องการพัฒนา เศรษฐกิจเท่านั้น แต่หมายถึงแนวคิดการพัฒนาสังคมให้เจริญเท่าทันเศรษฐกิจด้วย ดังนั้นจึงจะ สามารถรับมือกับปัญหาต่างๆที่เข้ามาจากพัฒนาด้านเศรษฐกิจประการเดียว สิ่งที่สำคัญของ กระบวนการแก้ไขปัญหาในยุคนี้จึงให้ความสำคัญกับการรวมตัวกันใหม่ของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใน ชุมชนร่วมกัน และการสร้างกิจกรรมร่วมกันใหม่ นับเป็นการสร้างนิยามความหมายใหม่ให้กับ ความเป็นชุมชน

สำหรับชุมชนหัวฝาย ได้ไปสู่การพัฒนาในรูปแบบองค์กรมากยิ่งขึ้น มีแนวร่วมองค์กร ความรู้เดียวกัน มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามเศรษฐกิจปัจจุบันได้ มากยิ่งขึ้น และนำไปสู่การสร้างธุรกิจของชุมชนขึ้นมาได้ ในขณะที่ด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อทั้ง

ภาพลักษณ์ของชุมชน สังคม และเป็นปัญหาด้านสุขภาพอนามัยนั้น นับว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พัฒนาขึ้น มีระบบสาธารณูปโภคดียิ่งขึ้น รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของบ้านเมืองมีความมั่นคง และลดความแออัด มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น ซึ่งผังชุมชนตามโครงสร้างดังกล่าวเป็นโครงสร้างเมืองสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นความเป็นระเบียบและการจัดระบบสาธารณูปโภคที่มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น ซึ่งโครงการที่ให้การสนับสนุนล่าสุด (พ.ศ.2550) และกำลังดำเนินโครงการอยู่ในชุมชนหัวฝายก็คือ “โครงการบ้านมั่นคง” นับเป็นโครงการแรกที่เป็นนโยบายภาครัฐบาลที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้รับผลจากการพัฒนาระดับชาติ และเป็นรัฐบาลแรกที่สามารถสร้างนโยบายรัฐสวัสดิการนับแต่ชุมชน สังคม และระดับชาติ จึงนับได้ว่าความสำเร็จของการประสานงานและหน่วยงานต่างๆ ทั้งระดับชุมชน องค์กรหน่วยงานต่างๆ ตลอดจน รัฐบาลสามารถร่วมภาคีและจัดโครงการรัฐสวัสดิการแก่ภาคประชาชนที่ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม นอกเหนือไปจากระบบการจัดการที่ได้รับการสนับสนุนจากนโยบายรัฐบาลแล้ว พบว่าองค์กรหน่วยงานดำเนินการ ในที่นี้ คือสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้ดำเนินการประสานงานโครงการบ้านมั่นคง และการดำเนินงานที่สำคัญมากที่สุดก็คือ การผลักดันให้ชาวบ้านในชุมชนสร้างพลังความเป็นพลเมืองสามารถเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยมีอำนาจในการจัดการบริหารงานโครงการของชุมชนของตน ทั้งบริหารจัดการเองตั้งแต่โครงการ การบริหารการเงิน การประสานงานในรูปแบบเครือข่าย และการจัดการในระดับเทศบาล-จังหวัด และองค์กรส่วนกลาง นับเป็นความก้าวหน้าของชาวชุมชนหัวฝายมากที่สุดรวมถึงความก้าวหน้าของชุมชนอื่นๆ ที่เข้าร่วมโครงการด้วย

ความสำเร็จจากตัวอย่างกิจกรรมของโครงการที่เข้าไปสู่ชุมชนเพื่อมุ่งมั่นพัฒนาทั้งชุมชนและสังคม โดยมองผ่านโครงการล่าสุดที่ดำเนินอยู่เช่นโครงการบ้านมั่นคง พบว่า ศักยภาพของชาวบ้านในชุมชนมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาของตนเอง เพียงแต่ควรมีโอกาสในการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกในเรื่องต่างๆ เช่น กฎหมาย กฎกติกาของความเป็นเมือง องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งพบว่า ชาวบ้านมีความต้องการเรียนรู้สภาพความเป็นจริงของกฎกติกาของเมืองมากขึ้น การเรียนรู้ที่สำคัญมากของชาวบ้านก็คือ การเรียนรู้ความเป็นเมืองสมัยใหม่ ผ่านเรื่องเศรษฐกิจ ผ่านเรื่องการประกอบอาชีพ ผ่านเรื่องการจัดการระบบความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านการเมืองของเทศบาล นักการเมืองท้องถิ่น และผ่านเรื่องการแลกเปลี่ยนกับองค์กรอื่นๆของภาคสังคม

สิ่งต่างๆเหล่านี้มีผลต่อความเป็นอัตลักษณ์ใหม่ทางสังคมของคนในชุมชนหัวฝายทั้งสิ้น และการพบปะผู้คนยิ่งมากขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์พัฒนาตนเองได้มากยิ่งขึ้นเท่าไรก็สามารถที่จะพัฒนาตนเองและชุมชนมากยิ่งขึ้น ผลการเรียนรู้ที่ขึ้นกับประสบการณ์ที่ผ่านมากำลังนำผู้นำชุมชนบางส่วนเข้าไปสู่ระบบการเรียนรู้ในระบบมากยิ่งขึ้น ในอนาคตคาดว่า ผู้นำชุมชน

หรือนักพัฒนาสังคมจะสามารถสร้างฐานอำนาจขององค์ความรู้เพื่อนำไปสร้างเป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาของชุมชนของตนเอง เช่น การเข้าสู่กระบวนการศึกษาในระดับสูงมากยิ่งขึ้น เช่นมีผู้นำชุมชนบางคนเข้าสู่การเรียนระดับปริญญาตรี และปริญญาโท การคิดเรื่องระบบการศึกษาของผู้นำชุมชนหรือนักพัฒนาสังคมของชุมชนเช่นนี้ เป็นเงื่อนไขและเครื่องมือในการต่อรองกับการเมืองในระบบ ซึ่งเป็นการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาแก่คนในชุมชนมากยิ่งขึ้นนับว่าเป็นความหวังของระดับผู้นำชุมชนในยุคต่อไปของชุมชนหัวฝายและชุมชนอื่นๆของเมืองเชียงใหม่

สิ่งที่สำคัญมากที่สุดของอัตลักษณ์ใหม่ทางสังคมของชุมชนหัวฝายก็คือ รูปแบบอัตลักษณ์ที่เกิดจากระบบเครือข่ายทางสังคม อัตลักษณ์ทางสังคมของเครือข่ายทางสังคม เป็นองค์กรที่สำคัญอันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันของสมาชิกในแต่ละชุมชน และเป็นองค์กรที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชน ในความหมายที่ไม่ใช่ชุมชนแออัดหรือชุมชนสลัมอีกต่อไป แต่มีความหมายใหม่ที่หมายถึงทุกชุมชนที่ปรากฏขึ้นของกลุ่ม สัญลักษณ์ของชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นมาจากเครือข่ายความร่วมมือจะนำไปสู่การต่อรองผลประโยชน์ร่วมขององค์กรชุมชน และการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชนระหว่างเขต ระหว่างจังหวัด ระหว่างภาค และระดับประเทศ จะเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของตัวแทนที่เข้ามาทำงานพัฒนาองค์กรชุมชนทุกภาคทุกจังหวัด และเป็นการเสริมสร้างให้ตัวแทนองค์กรชุมชนเหล่านี้สามารถสร้างสิทธิทางการเมืองในการนำเอาทรัพยากรไปสู่ชุมชนช่วยเหลือทุกชุมชนอย่างเป็นกลาง ค่อยประสานแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องมั่นคง ซึ่งรูปแบบอัตลักษณ์ใหม่ทางสังคมของชุมชนเช่นนี้ จะข้ามพ้นความเป็นชุมชนเดี่ยวที่ไร้การปกป้องคุ้มครอง แต่มีเครือข่ายองค์กรเป็นผู้พิทักษ์และรักษาผลประโยชน์ร่วมถึงสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของชุมชนและองค์กรชุมชนได้ ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กร ปัจจุบันนี้ที่ปรากฏมีหลายองค์กรเครือข่าย ในชุมชนหัวฝายเองนั้น นับราว 2-3 องค์กรเครือข่าย อาทิเช่น เครือข่ายองค์กรสิ่งแวดล้อมเมือง เครือข่ายองค์กรบ้านมั่นคง เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ ฯลฯ เครือข่ายองค์กรเหล่านี้จะไปร่วมตัวคัดเลือกเป็นเครือข่ายอื่นๆเพิ่มเติม อาทิเช่น เครือข่ายองค์กรสลัมสี่ภาค เครือข่ายองค์กรภาคประชาชน เป็นต้น

การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ทางสังคมของเครือข่ายองค์กรชุมชนเช่นนี้ทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าไปสู่ความร่วมมือในการทำงานกับประชาชนทั่วไปหรือกลุ่มชนชั้นกลางได้มากยิ่งขึ้น เป็นแนวทางของการยอมรับฟังเสียงของชาวบ้านระดับล่าง และนำไปสู่การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหามือร่วมกัน พบว่า สักยภาพของชาวบ้านในชุมชนปัจจุบัน เป็นศักยภาพที่ชาวบ้านสามารถสร้างฐานเพื่อที่จะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จำนวนชุมชนที่ยังคงเพิ่มมากขึ้นต่อภาคความ เป็นเมืองเท่าไร ความจำเป็นของการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็งยังมีประโยชน์

ต่อความเป็นเมือง และนำไปสู่การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชุมชนเก่าแก่เช่นชุมชนหัวฝายที่กลายเป็นครูพี่เลี้ยงช่วยพัฒนาชุมชนอื่นๆ ได้อย่างมีคุณภาพได้มากยิ่งขึ้น

ดังนั้นพบว่า อັตลัษณ์ใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นมาในสมัยนี้เป็นความซับซ้อนของความเป็นอັตลัษณ์บนพื้นที่ทางสังคมแห่งนี้ กล่าวคือพบว่า

1. อັตลัษณ์ทางสังคมของความเป็นชุมชนดั้งเดิมเก่าแก่ ที่ถูกอธิบายผ่านความเป็นคนเมืองเชียงใหม่ ในความเป็นอັตลัษณ์เก่า เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไททรง ไทใหญ่ ยวน ลื้อ ฯลฯ ทั้งส่วนที่หลงเหลืออยู่และส่วนที่อพยพเข้ามาใหม่ในการนิยามอັตลัษณ์ทางสังคมตามถิ่นที่อยู่อาศัยเก่า เช่น คนสันทราย คนสันป่าตอง คนจอมทอง ฯลฯ

2. อັตลัษณ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ถูกอธิบายเพื่อนำไปสู่การเปรียบเทียบกับกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิม กลุ่มอັตลัษณ์ทางชาติพันธุ์ที่เข้ามาในชุมชนภายหลัง เช่น ชาติพันธุ์อาข่า ชาติพันธุ์ลีซอ ชาติพันธุ์มูเซอ ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ฯลฯ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นหมู่บ้านชนเผ่าภายในชุมชน

3. อັตลัษณ์ใหม่ทางสังคมชุมชนหัวฝาย พบว่า ในสมัยนี้มีการปรากฏอັตลัษณ์ใหม่ของผู้คน โดยพบว่า กล่าวถึงเกิดการต่อต้านและการต่อสู้กับค่านิยมที่ภาครัฐนิยามให้ ดังนั้นอັตลัษณ์ใหม่ของชาวหัวฝาย เช่น ถูกกล่าวว่าเป็นผู้บุกรุก ชาวหัวฝายแท้เป็นผู้บุกเบิก กล่าวหาว่ามะเร็งของเมือง ชาวหัวฝายแท้ว่าเป็นผู้พัฒนาเมืองทั้งด้านเศรษฐกิจนอกระบบและสังคม กล่าวหาว่าเป็นคนยากจนยากไร้ ชาวหัวฝายแท้เป็นผู้เก็บออมเงิน ฯลฯ อັตลัษณ์ใหม่ทางสังคมของชาวหัวฝายก็คือ “การเป็นนักพัฒนาเมือง” พัฒนาสังคม โดยผ่านการพัฒนาชุมชนของตนเอง

4. อັตลัษณ์ใหม่ทางสังคมระดับเครือข่ายองค์กรชุมชน สมัยนี้การสร้างเสริมเข้มแข็งของชุมชนหัวฝาย ที่เกิดจากหัวข้อที่ 3 นั้นได้นำไปสู่การสร้างเสริมเข้มแข็งไม่เพียงแต่ชุมชนหัวฝายเท่านั้น แต่เป็นการสร้างเสริมเข้มแข็งให้แก่ความเป็นเมืองเชียงใหม่ในด้านการพัฒนาชุมชน พบว่าชุมชนต่างๆของเมืองเชียงใหม่ได้สร้างโอกาสเข้าไปสู่การร่วมเป็นกลุ่มองค์กรมากยิ่งขึ้น โดยผ่านกิจกรรมโครงการต่างๆ ที่เข้าสู่ชุมชน ชุมชนที่รวมตัวกันเข้าเพื่อทำงานด้านการพัฒนาระดับเมืองเชียงใหม่ ซึ่งสร้างความมั่นใจแก่ชาวบ้าน และสามารถใช้ความรู้การเรียนรู้ของตนเองในการนำเสนอข้อคิดเห็นออกไปสู่สังคมกว้างขวางได้ เป็นการเปิดโลกสังคมของชาวบ้านแต่ละชุมชนร่วมกันแลกเปลี่ยนพบปะทั้งภายในจังหวัด ภายในภาคเหนือ และภาคอื่นๆ เช่นภาคใต้ การเรียนรู้ที่สำคัญของชาวบ้านมีอยู่ 2 ระดับกล่าวคือ หนึ่ง การเรียนรู้จากผู้คน และสอง การเรียนรู้จากการสอนผู้อื่น ซึ่งอັตลัษณ์ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เช่นนี้ทำให้ชาวบ้านพัฒนาทั้งแนวคิดและสร้างระบบความมั่นใจต่องานพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคมต่อไปได้ในอนาคต

5. อุดมคติใหม่ทางสังคมของชุมชนหัวฝายที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ความสามารถที่จะนำองค์ความรู้เหล่านี้เป็นครูที่เลี้ยงให้แก่พี่น้องชุมชนอื่นๆ เพื่อสามารถที่จะนำไปแก้ไขปัญหาและรวมแลกเปลี่ยนวิธีการทำงานในแต่ละชุมชน อันเนื่องจากแต่ละชุมชนมีปัญหาและรูปแบบปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมไม่เหมือนกัน การเป็นครูที่เลี้ยงของผู้นำชุมชนหัวฝายเป็นการสร้างศักยภาพที่ชำนาญการในการบริหารจัดการงานสาธารณประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนอื่นๆ และสามารถเรียนรู้วิธีการจัดการแก้ไขปัญหาก็ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การเป็นครูที่เลี้ยงให้แก่ชุมชนอื่นๆ นับเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้ความเข้มแข็งของแต่ละชุมชนมีความอบอุ่นและการเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อนบ้านได้มากยิ่งขึ้น นำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลและร่วมแบ่งปันทรัพยากรต่างๆ ที่ลงมาให้ความร่วมมือการทำงานพัฒนาชุมชนกับเครือข่ายองค์กรชุมชน

6. อุดมคติใหม่ทางสังคมของชุมชนหัวฝายที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ สร้างความรู้ที่มั่นคงต่อผู้คนในชุมชน และนำไปสู่ความรู้ที่ภาคภูมิใจในความสามารถของตนเองและชุมชน อันนำไปสู่ความรู้ที่ถึงความเป็นพลเมืองของเชียงใหม่ พลเมืองของชาติไทย และเกิดจิตสำนึกสาธารณะอันเข้มแข็ง มีความมั่นใจต่อการติดต่อประสานงานกับผู้อื่นกับองค์กรภายนอกด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียม

การที่ชาวชุมชนหัวฝายและผู้นำชุมชนหัวฝายมีจิตสำนึกสาธารณะอันได้แก่จิตสำนึกของความเป็นตัวตนที่มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง พัฒนาครอบครัว พัฒนาชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาเมือง จิตสำนึกที่ดีงามในด้านทำงานเพื่อสังคม เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่ทำให้คนชุมชนหัวฝายสามารถเปิดตัวไปสู่สังคมภายนอก และได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกด้วยความเท่าเทียม ไม่มีภาวะของความด้อยต่ำอีกต่อไป แต่เป็นภาวะของความเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ได้ทำให้กับชุมชน ทำให้กับบุคคลอื่นๆ เป็นความภาคภูมิใจที่สามารถทำให้ตนเอง ครอบครัว ชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชนสามารถสร้างคุณประโยชน์ให้แก่คนที่อาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่ และพัฒนาเศรษฐกิจของเมืองเชียงใหม่ให้เจริญเติบโตได้ต่อไป อุดมคติของคนหัวฝายปัจจุบัน กลายเป็นคนที่มีคุณค่าต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อชุมชน ต่อเครือข่ายองค์กรชุมชน และสังคมประเทศชาติ ซึ่งเป็นอุดมคติที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ง่ายถ้าหากไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาตนเอง มีความต้องการเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ไม่กลัวในการทำในสิ่งที่ดีต่อตนเองต่อผู้อื่น ไม่อายที่จะให้ความช่วยเหลือผู้อื่นๆ แต่ทั้งหมดนี้คือความภาคภูมิใจที่ความเป็นตัวตนอันแท้จริงของพลังแห่งจิตสำนึกที่ดีที่มีต่อชุมชนและสังคมได้ปรากฏขึ้น และเป็นที่ยอมรับของสังคมมวลรวมในฐานะของ **“คนหัวฝายผู้มีใจแห่งความเป็นพลเมืองและมีจิตใจของนักพัฒนาสังคมอันแท้จริง”** อันเป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งของอุดมคติทางสังคมของชุมชนปัจจุบันและได้ปรากฏขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในสังคมไทย